

STRAATNAMEN IN DE STAD, LATER GEMEENTE EINDHOVEN 1340-1920

INHOUDSOPGAVE

- Vooraf	1
- Inleiding	1
- Vroegste gegevens uit de stad Eindhoven	2
- De straatnamen tot 1920 afzonderlijk	4
- Gebruikte afkortingen	30
- Index op de Eindhovense straatnamen tot 1920	31

VOORAF

Straatnamen zijn voor ons heel gewoon, maar toch zijn die er niet altijd geweest. Zij ontstonden pas toen er behoefte aan kwam. Aanvankelijk werden zij daarna als vanzelf in de volksmond gevormd; later ging ook de overheid namen geven.¹ Zo bestond in het Romeinse Rijk de gewoonte om belangrijke wegen te noemen naar de magistraat die de opdracht had gegeven voor de aanleg. De eerste weg die zo een naam kreeg was vermoedelijk de Via Appia, die aanvankelijk Rome met Capua verbond en later werd verlengd naar Brindisium. De weg werd genoemd naar censor (later keizer) Appius Claudius, bijgenaamd Caecus, die in 312 v. Chr. met de aanleg was begonnen.²

In ons land gaat de geschiedenis van de straatnaamgeving niet verder terug dan de twaalfde eeuw. De vroegst bekende namen zijn te vinden in oude steden, zoals Utrecht (1127 of 1196), Maastricht (1139), Deventer (1254), Zutphen (1269), Dordrecht (1284) en Bergen op Zoom (1298). De vroegst bekende straatnaam die in Nederland door de overheid werd vastgesteld dateert van 1412. De proost, de deken en het kapittel van de Sint-Peterskerk in Utrecht besloten toen om een nieuwe straat aan te leggen en die 'Sinte Peters Strate' te noemen. Deze straat bestaat nog steeds en heet nu Pieterstraat.³

Ofschoon in de middeleeuwen al straatnamen werden gebruikt, bestond het woord 'straatnaam' toen nog niet. Zo nodig omschreef men het begrip en sprak men van 'namen van straten, wegen' enz. Pas in 1873 werd door de Amsterdamse geschiedschrijver Jan ter Gouw naar het voorbeeld van de term 'plaatsnaam', het woord 'straatnaam' bedacht.⁴

INLEIDING

Op 1 januari 1920 annexeerde de gemeente Eindhoven de randgemeenten Gestel & Blaarthem, Stratum, Strijp, Tongelre en Woensel. In dit eerste Eindhovense straatnamenboek zijn

---

¹ Dr. A. Weijnen noemt in *De Katholieke Encyclopaedie* (Amsterdam, 1938) wel de laat-Griekse tijd, maar heeft geen voorbeelden.

² G.H. Halsberghe en F.J. de Waele, *Standaard woordenboek van de klassieke oudheid* (Antwerpen/Utrecht, 1970) 529. Hierin worden ook andere voorbeelden van Romeinse straatnamen gegeven.

³ P.J. Meertens, 'Straatnaamgeving in de middeleeuwen', *Bijdragen en Mededelingen der Naamkunde-commissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van wetenschappen te Amsterdam V, Middeleeuwse en Moderne Straatnaamgeving* (Amsterdam, 1953) 6 en 8 en *Benoemen, benummeren en begrenzen* (Den Haag, 2002), 48.

⁴ J. ter Gouw, *Amstelodamiana* (Amsterdam, 1874) 7 en Rob Rentenaar, 'Straatnaamgeving, de geschiedenis van een oud probleem', *Straatnaamgeving* (Ede, 1992).

alle namen opgenomen die vanaf toen in de stad zijn vastgesteld met de datum van vaststelling en soms nog aanvullende informatie. Vooraf wordt aandacht geschonken aan de straatnamen die vóór 1920 in het huidige Eindhoven hebben bestaan. Voor het kleine Eindhoven is ook voor de vroege periode gestreefd naar een compleet overzicht, terwijl van de in 1920 geannexeerde gemeenten alleen de namen worden genoemd die bij een globaal onderzoek konden worden genoteerd.

In de meeste straatnaamboeken zijn de namen om praktische redenen alfabetisch geordend. In dit digitale boek is voor een chronologische volgorde gekozen, zodat de ontwikkeling van de namen en vanaf 1920 ook de onderlinge samenhang zichtbaar blijft. Dat is van belang, omdat ook de geschiedenis van de straatnaamgeving wordt geschetst.

De namen werden vroeger niet altijd op dezelfde manier geschreven. Daarom is er hieronder voor gekozen zoveel mogelijk de moderne spelling aan te houden, ook al is die schrijfwijze zeker bij de oudere namen nooit gebruikt. In het onderstaande overzicht tot 1920 wordt eerst de naam genoemd en daarna de schrijfwijze van de vroegst bekende vermelding met het jaar. Vanaf de negentiende eeuw zijn de twee vernoemingen dikwijls identiek; in die gevallen vervalt de tweede.

Als in de tekst toch voor een oude schrijfwijze wordt gekozen, staat die tussen aanhalingstekens. Voor het gemak van de lezer is in de begeleidende tekst achter een straatnaam dikwijls nog het jaar van de vroegste vermelding geplaatst. Zo kan die in de chronologische opsomming eenvoudig worden teruggevonden.

Bij de vroegste vermelding van een straat in de stad Eindhoven worden in de toelichting ook de latere namen genoemd. Zo kan de lezer van elke straat een globaal beeld krijgen van de ontwikkeling van de naamgeving. Bij de voormalige randgemeenten is die koppeling nagelaten, omdat daar de informatie te schaars is.

Bij namen die voor 1920 voor meer dan één straat werden gebruikt staat de toelichting alleen bij de oudste vermelding. Bij de behandeling van de andere straten is dan een verwijzing opgenomen. Zo is bijvoorbeeld de toelichting bij de naam Achterstraat onder die naam opgenomen en is daar bij de Genderstraat, Heuvelstraat en Kortstraat, die alle drie Achterstraat werden genoemd, naar verwezen.

In de annotatie bij de tekst zijn om ruimte te besparen veel afkortingen gebruikt. Aan het einde van dit tekstblok is een overzicht opgenomen van de betekenissen.

VROEGSTE GEGEVENS UIT DE STAD EINDHOVEN

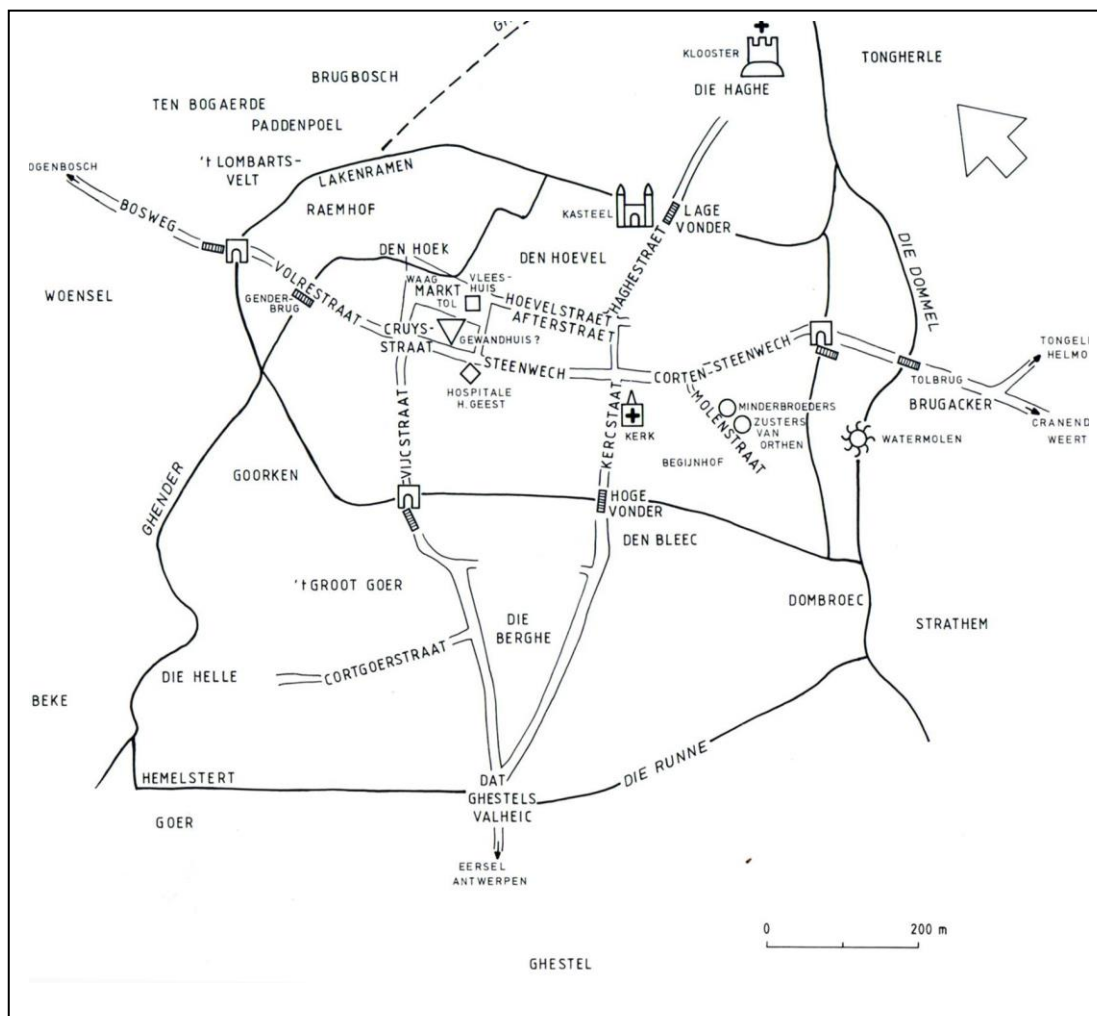
Het is heel goed mogelijk dat Eindhoven nog geen straatnamen kende, toen het stadje in 1232 van Brabantse hertog Hendrik I vrijheidsrechten kreeg. Als een weg moest worden aangeduid, kon dat toch wel, bijvoorbeeld door de richting aan te geven. Nog in de zestiende-eeuwse archieven komen vermeldingen voor als 'straet lijdende ten Bleeck waert' (Paradijslaan) en 'straet lijdende ter Merckt waert' (Marktstraat of Jan van Hooffstraat).⁵ Intussen had men toen natuurlijk al lang ondervonden, dat deze manier van aanduiden niet altijd praktisch was en zelfs tot verwarring kon leiden. Bij gebrek aan bronnen is niet na te gaan vanaf wanneer echte straatnamen zijn ontstaan, maar in de vijftiende eeuw hadden de belangrijkste Eindhovense straten al een naam.

---

⁵ J.Th.M. Melssen, *Register van Eindhovense schepenaakten van juli 1509-juli 1511* (Eindhoven, 1976), fol. 3 verso en 45.

JAAR	OUDE NAAM	HUIDIGE NAAM
1340	Vijcstrate	Vrijstraat
1368	Kercstrate	Kerkstraat
1386	Markt	Markt
1400	Volrestræt (= Volderstraat)	Deel van de Demer
1403	Steenwech	Demer - Rechtstraat - Stratumseind
1411	Hoevel	deel van de Jan van Lieshoutstraat
1414	Hoevelstraet	Deel van de Jan van Lieshoutstraat
1428	Molenstraet	Begijnenhof
1428	(Corte) Goerstrate	Heilige Geeststraat
1438	Haghestraet	Ten Hagestraat

Uit het overzicht blijkt, dat de namen naar een gebouw verwijzen, namelijk naar de kerk, de molen, het klooster (Onze Lieve Vrouw op die Haghe, nu Mariënhage aan de Augustijnen-dreef) of naar het gebied (goor, heuvel) waar de straat naar toe leidde of doorheen liep. In één geval zei de naam iets over de weg zelf: de Steenweg was al met stenen geplaveid, toen de andere straten nog zandwegen waren. Deze wijze van naamgeving was niet toeval- lig en werd ook elders toegepast. Uit de naam moest immers direct blijken welke straat was bedoeld.

Eindhoven tot 1500 (uit Nico Arts e.a. Sporen onder de Kempische Stad (Eindhoven), 1994)

Al was de betekenis van de namen voor de Eindhovenaren destijds heel begrijpelijk, voor ons geldt dat niet altijd. Het kan verwarrend zijn, als een naam in een vroegere periode voor een andere straat werd gebruikt, of als verschillende straten dezelfde naam hadden. Soms kan dan alleen een nadere aanduiding zekerheid geven welke straat werd bedoeld. Overigens werden naast de straatnamen nog lang omschrijvingen gebruikt, of werd in officiële stukken volstaan met de algemene aanduiding 'gemeyne straat' of 'gemeyne heerweg', waarmee men aanduidde dat de verbinding een 'openbare straat' of 'belangrijke doorgaande weg' was.

De eerste Eindhovense straat die een officiële naam kreeg is de Nieuwstraat. Dat gebeurde in 1866. In 1884 volgde de Willemstraat en een jaar later de Dommelstraat. In 1889 werd door de gemeenteraad een wegenlegger goedgekeurd. Dat was een register waarin de belangrijkste gegevens van alle gemeentelijke wegen waren vastgelegd. Tegelijk werden toen voor al die straten namen vastgesteld. Vier van de vijf randgemeenten stelden later voor de belangrijkste straten ook namen vast. Zoals we zagen werd het totale namenbestand na de annexatie in 1920 herzien en uitgebreid. Daarna werden naar behoefte nieuwe namen vastgesteld of oude ingetrokken.

DE STRAATNAMEN TOT 1920 AFZONDERLIJK

Vrijstraat (Vijcstrate, 1340⁶)

Vrijstraat is de oudst bekende Eindhovense straatnaam. Aanvankelijk werd de betekenis in verband gebracht met het werkwoord vreden, dat afsluiten of omheinen betekent. Die betekenis heeft 'vrij' ook in de naam Vrijthof⁷, die buiten Eindhoven voorkomt. Later werd duidelijk, dat de Eindhovense straat aanvankelijk Vijcstraat (zonder r) heette en dat die vorm ook lange tijd heel consequent is gebruikt. De oorsprong werd toen in verband gebracht met het woord vicus. Het idee was dat ooit aan de Vrijstraat een (koopmans)wijk (= vicus) had gelegen, die het begin was geweest van de stad Eindhoven.⁸ Bij latere opgravingen is voor het bestaan van zo'n wijk nog geen enkele aanwijzing gevonden.

Uit de naam Vijcstraat ontstond in de zestiende eeuw de variant Vrijcstraet (met een r)⁹ en uit verbasteringen daarvan de huidige naam. Vanaf de zeventiende eeuw werden de Vrijstraat en de Kleine Berg samen ook wel Gestelsestraat (1607/1608) genoemd, omdat de straten naar Gestel leidden. Ten slotte heette de Vrijstraat een enkele keer ook wel Steenweg, of Rechtestraat (Steenweg, 1403 en Rechtestraat, 1576).¹⁰

In 1889 stelde de gemeenteraad de naam Vrijstraat vast en die werd in 1920 bevestigd.

Kerkstraat (Kercstrate, 1368¹¹)

Ook de Kerkstraat is al oud. De ingang van de vorige St.-Catharinakerk lag aan de zijde van de Wal. Aan die zijde stond de toren. In de zestiende eeuw werd de Kerkstraat daarom ook Torenstraat genoemd (1588). Later kwamen nog de aanduidingen Achter de Kerk (1693) en Achterkerk (1814) voor en voor het deel bij de stadsgracht ook wel Beestenmark (1621), Veemarkt (1703) of Veestraat (1720). Zoals ook elders, werden de namen soms door elkaar gebruikt. In het volkstellingsregister van 1815 heet de straat Achterkerk, maar in die van 1830, 1850, 1880 en 1890 Achterkerkstraat. Intussen bleef de naam Kerkstraat ondanks de

⁶ Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer van Brabant, inv.nr. 45038, cijnsboek, fol. 88 verso. Met dank aan J.Th.M. Melsen, die mij hier op wees.

⁷ M. Schönfeld, *Veldnamen in Nederland* (Arnhem, 1980) 134.

⁸ K. Vermeeren suggereerde dit verband in 1953 in *Brabants Heem*. De opvatting werd later met name verdedigd door A. D. Kakebeeke. Zie *zijn Korte geschiedenis van Eindhoven voor het basisonderwijs*, 10.

⁹ In de *Nieuwe Catalogus der Oorkonden en Handschriften*, nr. 133 (nieuwe nummering 194) van het *Provinciaal Genootschap* wordt weliswaar al op 31 augustus 1447 een Vrijestraat genoemd, maar in de oorkonde staat in werkelijkheid Vijcstraet. In Rechterlijk Archief (R.A.) Eindhoven, inv.nr. 1547-II, fol. 123 verso, wordt de straat op 17 juni 1542 en 6 maart 1543 respectievelijk Vijckstraet en Vreeckstraet genoemd en in het Kohier van de 100ste penning uit 1569-1571 Vrijckstraet.

¹⁰ Regionaal Historisch Centrum Eindhoven (RHCE), respectievelijk R.A. Eindhoven, inv.nr. 1548, fol. 18, 24 april 1548 en inv.nr. 1689, 8 februari 1685.

¹¹ RHCE, Administratief Archief (A.A.) Waalre, inv.nr. 491 (charter B 86), 4 juli 1368: Kercstrate, later meestal Kerckstraet.

wisselende populariteit steeds bestaan. In de bevolkingsregisters van 1840 en 1860 is hiervoor gekozen. In de negentiende eeuw (1842) werd de naam Kerkstraat, soms in de verkleinvorm, ook gebruikt voor het korte deel van de Ten Hagestraat (1438) tussen de Jan van Lieshoutstraat en de Rechtestraat, nu een deel van het Catharinaplein.

In 1889 stelde de gemeenteraad de naam vast voor de huidige Kerkstraat en die keuze werd in 1920 bevestigd.

Markt (Forum, 1386¹²)

In 1232 kreeg Eindhoven tegelijk met haar vrijheidsrechten het recht om een weekmarkt te houden. De eerste duidelijke vermelding van het marktplein, geschreven in het Latijn, dateert van 1386. Later werden delen van het plein soms genoemd naar de koopwaren die er op marktdagen werden aangeboden. Zo ontstonden de namen Korenmarkt (1570), Garenmarkt (1606), Vlasmarkt (1641) en Botermarkt (1694).¹³ De Korenmarkt lag op het zuidelijke deel en sloot aan op de Korenstraat (= Jan van Hooffstraat, 1688). In de oudste vermelding van de Garenmarkt is sprake van een perceel dat 'over de Gender' lag, dat wil zeggen aan de overzijde van het riviertje de Gender, dat toen langs de noordelijke helft van de oostwand stroomde, dus aan de zijde van de Heuvel Galerie. Daar moet de Garenmarkt worden gesitueerd. Ook in de oudste vermelding van de Vlasmarkt is sprake van een perceel aan de Gender. Het is onduidelijk of de namen Garenmarkt en de Vlasmarkt op hetzelfde stuk van de Markt duiden, of dat de twee delen aan elkaar grensden. De Botermarkt, waar de boeren hun boter verkochten, was te vinden in de Marktstraat en het aangrenzende deel van de Markt. In de Marktstraat werd omstreeks 1900 tijdens de wekelijkse dinsdagse markt de kippen- en eiermarkt gehouden. Daarom werd de straat toen meestal Hoendermarkt (1900) genoemd. Behalve de delen van de Markt die hun naam dankten aan de handel die er werd gedreven, kende de Markt nog de Hoek (1411) of Stinkhoek (1797). Dat was het uitstekende deel bij het begin van de huidige Nieuwstraat.¹⁴ Het is onzeker waar de Hoek zijn bijnaam Stinkhoek aan te danken had. Omdat daar het riviertje de Gender stroomde, is het niet ondenkbaar dat die plaats tijdens marktdagen als openbare waterplaats is gebruikt en dat het er daarom onfris rook. Vast staat dat de gemeente het in de negentiende eeuw nodig vond hier boven de Gender een urinoir aan te brengen. De betrekkelijk brede Hoek werd soms ook wel Putsteeg genoemd (1755).

In 1889 stelde de gemeenteraad de naam Markt vast voor het plein en de huidige Marktstraat samen en die combinatie werd in 1920 bevestigd.

De Beestenmarkt (= rundermarkt, 1621) waarvan in archiefstukken soms sprake is, was geen deel van de Markt, maar lag op de Grote Berg en reikte soms tot in de Kerkstraat (1368), aan de overzijde van de stadsgracht. De Paardenmarkt (1677) lag verderop op de Grote Berg (1752). Tenslotte is nog sprake van de Ganzenmarkt, maar dat was geen ruimte, maar een marktgebeuren. Volgens een krantenbericht uit 1900 stond de Beestenmarkt toen 'vanouds' onder die naam bekend.¹⁵ Mijn vader kon zich niet herinneren, dat hij op de jaarlijkse Ganzenmarkt ooit een gans had gezien. Wel wist hij nog, dat de jeugd dan probeerde om boerinnen die de markt bezochten een briefje op hun rug te spelden met de mededeling: 'Ik ben een gans'.

Volderstraat (Volrestraat, 1400¹⁶)

Zie Steenweg (1403)

¹² Stadsarchief 's-Hertogenbosch (S.A.H.), R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1177, fol. 236, mei 1386 (Latijnse akte).

¹³ Voor de Garen- en Vlasmarkt, zie ook J.Th.M. Melssen, 'De geschiedenis van het Heuvelterrein en het gebied ten oosten van de Markt vanaf de zestiende eeuw' in Nico Arts (red.), *Sporen onder de Kempische stad* (Eindhoven, 1994) 136 en volgende. (verder: Melssen 1994). Voor de Korenmarktzijde, zie RHCe, R.A. Eindhoven inv.nr. 1661, 1 maart 1655. De Korenmarkt lag voor het pand de Stad Rotterdam en sloot aan op het Korenstraatje (nu Jan van Hooffstraat).

¹⁴ Zie ook Melssen 1994, 137.

¹⁵ RHCe, *Meerijische Courant* (M.C.), 22 februari 1900.

¹⁶ Al in 1400 komt de oude vorm Volrestraat voor. S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch inv.nr. 1182, fol. 7, 4 maart 1400.

Steenweg (Steenwech, 1403¹⁷)

De belangrijkste weg was de Steenweg. De naam zal zijn ontstaan toen de andere straten nog niet waren geplaveid en de bestrating dus een typisch kenmerk vormde. De Steenweg liep van de stadsgracht bij de Woenselse Poort (het begin van de huidige Demer) tot de (nu gedempte) stadsgracht aan de andere zijde van de stad op het Stratumseind. In 1766 werd de straat verlengd, toen de aansluitende zandweg tussen de stadsgracht en de Dommel werd bestraat¹⁸ (Stratumsedijk, 1555/1556 en Stratum Dijkje, 1741). De Steenweg werd ook Grote Steenweg (1590¹⁹), Gemene (= algemene, of openbare) Steenweg en na het recht-trekken van de straat na de stadsbrand in 1554 Rechte Steenweg (1587) genoemd, of zoals enkele andere straten Rechte Straat (1576). Delen van de straat hadden soms nog andere namen: Korte en Lange Steenweg (respectievelijk 1479 en 1610), Volderstraat (1400), Volderseind (1573), Demer (1654), Woenselseind (1676), Stratumseind (1713)) en Begijnenstraat (1860).

Huisnummers waren er geen. Om een bepaalde plaats aan de Steenweg aan te duiden, werd soms een tweede en zelfs een derde naam gebruikt. Blijkbaar voldeed dat systeem, ofschoon een aanduiding als 'in de Rechtestraet op den Demer anders genaemt de Volders-straet'²⁰ voor ons wat merkwaardig klinkt.

De naam Volderstraat was het oudst en te danken aan de volders die er werkten.²¹ De straat liep aanvankelijk van de Woenselse Poort naar het kruispunt bij de Vrijstraat.²² Ongeveer halverwege lag een brug over het riviertje de Gender, dat de straat kruiste. Later ontstonden in het deel van de Woenselse Poort tot de Genderbrug nieuwe namen. In 1654 wordt de Demer genoemd.²³ Die naam komt ook in andere plaatsen voor, bijvoorbeeld in Heusden (N.Br.) en Scherpenheuvel. Demer betekent 'donker water', maar het lijkt onwaarschijnlijk, dat de zeventiende-eeuwse Eindhovenaren dat hebben geweten. De naam komt in Eindhoven niet als waternaam voor en de straatnaam zal daarom van elders zijn geïmporteerd, omdat de Eindhovense straat op een of andere manier aan een van die andere Demers deed denken. In 1657 werd in elke geval de straat bij de Woenselse Poort Demer genoemd.²⁴ Het is niet bekend of toen heel het traject van de Woenselse poort tot de Gender al zo heette.

In 1676 heette het deel van de straat dat het dichtst bij Woensel lag ook Woenselseind, maar deze naam heeft het op de duur niet van Demer kunnen winnen. Toch werd die in 1771 nog steeds (spaarzaam) gebruikt.²⁵ In 1709 werd de ligging van een huis omschreven als aan 'het Volder Eijndt ofte den Demer'²⁶ De naam Volderseind komt al in 1573 voor. Als we aannemen dat het Volderseind de pendant was van het Woenselseind, dan lag dat aan de andere zijde van de Demer, dus bij de Genderbrug²⁷, het begin van de latere Volderstraat. In de negentiende eeuw werd de Demer soms ook Demerstraat (1874) genoemd. De naam Demer of Demerstraat werden in die tijd gebruikt voor de weg vanaf de stadsgracht tot de Genderbrug en de naam Volderstraat voor de weg vanaf de Genderbrug tot de Vrijstraat.

¹⁷ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1183, fol. 177 verso, 27 juli 1403, Huis aan de Steenwech.

¹⁸ De kosten werden gedekt door de verkoop van een gebarsten klok.

¹⁹ A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 2714, fol. 8 verso.

²⁰ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1602, fol. 410 verso, 26 september 1705.

²¹ Volders behandelden het oppervlak van wollen stoffen, waardoor dat verviltte.

²² In 1590 is sprake van een huis in de Volderstraat bij de 'Woenselse Poerte' (= Woenselse poort), d.w.z. op de uiterste grens van de stad. Heel de latere Demer heette toen blijkbaar nog Volderstraat (RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 2714, fol. 19). Een transcriptie van dit cijnsboek is te vinden in J.Th.M. Melssen, *Het register van de cijzen, die de heer van Cranendonk in Eindhoven ontving in de jaren 1590 tot 1640*, Bijdragen tot de geschiedenis van Kempen- en Peelland, deel 4. (Eindhoven, 1979; verder: Melssen 1979).

²³ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1660, huis ter plaatse 'op den Demer' aan den Rechten Steenwech, 23 oktober 1654. In A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 1105, verpondingsboek 1677/1678, wordt vanaf fol.19 de Demer genoemd.

²⁴ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1577, pagina boven genummerd met 17, onder met 12, 29 augustus 1657.

²⁵ J.Th.M. Melssen, Eindhovense straat- en andere namen, *De Blauwe Heraut* IV (2005), 35.

²⁶ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1628 (oud 64/448), 4 mei 1709.

²⁷ Ook Melssen vermoedt dat het Volderseind bij de Genderbrug lag. Zie J.Th.M. Melssen, *Tekst bij de uitgave van de kaart van Jacob van Deventer* (Eindhoven, 1982).

Toen de straatweg van 's-Hertogenbosch naar Luik werd aangelegd, werd de doorgaande weg door de Eindhovense binnenstad in het traject opgenomen. Daarom nam het Koninkrijk Holland in 1807 het onderhoud ervan van de stad over.²⁸ Als rijksweg kon de verbinding in 1889 niet worden opgenomen in de gemeentelijke wegenlegger en werden er daarom door de gemeenteraad geen officiële straatnamen voor vastgesteld. Ook nadat het onderhoud op 1 augustus 1900 weer door het Rijk aan de gemeente was overgedragen, behield de weg de namen die hij in de volksmond al had.²⁹ In 1920 besloot de gemeenteraad de naamgeving van de doorgaande weg door de binnenstad overzichtelijker te maken. Heel de straat van de Parallelweg (nu 18 Septemberplein) tot de Vrijstraat werd toen Demer genoemd. De naam Volderstraat verviel. (Zie voor de naam Volderstraat ook Hermanus Boexstraat, 1953.)

Met de naam Lange Steenweg (1610) werd de Steenweg bedoeld tussen de Vrijstraat en het Begijnenhof en met Korte Steenweg (1479) de straat tussen het Begijnenhof en de (nu gedempte) stadsgracht. In 1713 heette het deel bij de stadsgracht ook 'Stratums Ende'.³⁰ Toen daar in 1723 de houten brug door een stenen brug werd vervangen, werd de plaats bij het water opnieuw als het 'Strathums Eijnde' aangeduid.³¹ Later strekte het Stratumseind zich verder uit richting centrum.

Zoals elders werden ook op de Steenweg de verschillende straatnamen soms door elkaar gebruikt. In de bevolkingsregisters van 1830-1860 heette de weg van de Vrijstraat tot het Begijnenhof Rechtestraat en werd het vervolg tot de Dommel Stratumseind genoemd. In 1860 kwam daar nog de naam Begijnenstraat bij voor de weg van de Kerkstraat tot het Begijnenhof (zie Begijnenstraat, 1500).

Ook de Vrijstraat werd een enkele keer Steenweg genoemd (Vrijstraat, 1340).

In 1920 stelde de gemeenteraad voor de weg vanaf de Vrijstraat tot de Kerkstraat de naam Rechtestraat vast en voor de straat vanaf daar tot de Dommel de naam Stratumseind. De naam Begijnenstraat verviel toen.

Heuvel, Heuvelstraat (Hoevel, 1411³² en Hoevelstraet, 1414³³)

De betekenis van het woord Heuvel is onduidelijk.³⁴ In veel plaatsen wordt het centrale dorpsplein zo genoemd. In onze omgeving is dat het geval in Lieshout, Gerwen, Beek en Donk, Geldrop, Someren en - iets verder weg - in Tilburg. Het lijkt onwaarschijnlijk, dat de Eindhovense Heuvel aanvankelijk een plein is geweest, Tijdens de opgravingen voor de aanleg van de Heuvel Galerie is daar althans niets van gebleken. Wel werd in Eindhoven het deel van de huidige Jan van Lieshoutstraat aan de zijde van de Ten Hagestraat Heuvel genoemd en misschien heette aanvankelijk ook het erachter gelegen gebied tussen de straat en de Vestdijk zo. In een akte uit 1411 wordt een huis genoemd dat aan de 'Hoevel' lag, maar het is niet duidelijk of daar de straat, of het achtergelegen gebied wordt bedoeld. Maar als in 1486 een huis wordt genoemd aan de straat (vicus) genaamd de 'Afterstraat' (Genderstraatje?) en de straat (platea) genaamd 'den Hoevel' (Jan van Lieshoutstraat?) lijkt het erop, dat het huis op de hoek van het Genderstraatje en de Jan van Lieshoutstraat heeft gestaan.³⁵ Het Genderstraatje kwam in die tijd nog in de Jan van Lieshoutstraat uit. In 1510

²⁸ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 398, bijlage IV, contract d.d. 15 december 1806, ingaande 1 mei 1807.

²⁹ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 398, bijlage V, contract d.d. 19 juli 1900, ingaande 1 augustus 1900.

³⁰ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 283, 1713. Zie voor 1718: J.Th.M. Melssen, 'Oude Eindhovense huizen XIV, Stratumseind 71-73', in *'t Gruun Buukske* 18 (1989) 48 e.v.

³¹ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 29, fol. 455, 7 juni 1723.

³² S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1187, fol. 136, 1411.

³³ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1189, fol. 32 verso. In 1414 en in latere jaren is ook sprake van een ligging aan de Hoevel.

³⁴ A. Dams in Waalre sprak jaren geleden het vermoeden uit, dat er een verband bestaat tussen heuvel of hoevel en hove (tuin) of hoeve. In Eindhoven wordt de ligging van een huis in 1450 omschreven als 'achter de hoven' en in 1452 als 'achter de hoeve'. In het eerste geval strekte het perceel zich uit van een straat tot de vest, in het tweede geval grensde het aan de vest. (S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1220, fol. 228 verso, 3 juni 1450 en inv.nr. 1222, fol. 344 verso, 22 september 1452). Beide gevallen zouden betrekking kunnen hebben op de Heuvel.

³⁵ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1255, fol. 266 verso, 21 april 1486.

werd de straat tussen de Rechtestraat en de Jan van Lieshoutstraat (nu een deel van het Catharinaplein) omschreven als straet 'lijdende ten Hovel waert',³⁶ waarbij het opnieuw onduidelijk is, welke van de mogelijke Heuvels werd bedoeld. Dat is weer wel het geval als in dat jaar een huis wordt genoemd tussen de Steenweg (Rechtestraat) en een 'ghemeyn straet gheheyten den Hovel'³⁷ (dus de Jan van Lieshoutstraat). De huidige winkelgalerij dankt haar naam aan die oude Heuvel.³⁸

Zoals we zagen werd de Jan van Lieshoutstraat ook wel Achterstraat genoemd. De oudste vermelding daarvan dateert uit 1433 (zie aldaar). In 1544 heette hij waarschijnlijk Rechte Achterstraat, in 1545 Marktstraat en in 1548 ten slotte ook nog Rozemarijnstraat. In 1590 wordt een cijns betaald uit een bezit 'in de Roesemarijnstraet aen den Hoevelstraet'.³⁹ Blijkbaar werd de Heuvelstraat toen als een deel van de Rozemarijnstraat beschouwd. Rozemarijn is een geurig kruid. Volgens sommigen werd de plant gebruikt in bloemstukjes die werden gemaakt bij gelegenheid van geboorte of overlijden. In de Rozemarijnstraten woonden dan vrouwen die deze werkstukjes vervaardigden, maar de naam wordt ook in verband gebracht met prostitutie. In Eindhoven zijn echter voor de ene, noch voor de andere verklaring aanwijzingen te vinden. Wellicht bestond er een inmiddels vergeten overeenkomst met een Rozemarijnstraat elders en is de naam in Eindhoven overgenomen, zoals mogelijk ook met de namen Demer (1654), Fellenoord (Woensel, 1569/1571) en Smalle Haven (1824) het geval is geweest. In 1683 werd de straat ook Rechtestraat genoemd (zie aldaar, 1576), maar Rozemarijnstraat en Achterstraat waren tenslotte de meest gebruikelijke namen. In 1889 stelde de gemeenteraad de naam Rozemarijnstraat vast, maar in 1920 werd die veranderd in Jan van Lieshoutstraat, waardoor toen de Stratumse Rozemarijnstraat kon worden gehandhaafd.

In den Hoek (apud forum in quadam angulo (= bij de markt in een hoek, 1411⁴⁰).
Zie Markt (1386)

Kortstraat (Cortstraet, 1422⁴¹)

In twee akten uit respectievelijk 1434 en 1435 wordt een huis genoemd dat aan de Steenweg lag en aan de achterzijde aan de Kortstraat grensde, terwijl in een derde akte over hetzelfde huis de Steenweg en de Achterstraet als begrenzing worden genoemd.⁴² Uit geen van de omschrijvingen blijkt of de Kortstraat de Jan van Lieshoutstraat of de Smalle Haven was, maar aangenomen mag worden, dat de laatste straat werd bedoeld, omdat die iets korter was. De naam Kortstraat werd blijkbaar niet als duidelijk ervaren, want later werd voor de Smalle Haven meestal de naam Achterstraat (1433), Achterstraatje (1545) of Kleine Achterstraat (1584) gebruikt. Nog later heet de straat ook Genderstraatje (1756), niet te verwarren met het huidige Genderstraatje aan de Nieuwstraat en de Vestdijk. Pas in 1824 wordt voor het verlengde van de Jan van Lieshoutstraat tot de bocht naar het Stratumseind de naam Smalle Haven gebruikt, of schaars ook wel Smal Havenstraatje (1827) of Smalle Havenstraat.⁴³ De naam Smalle Haven kwam op meer plaatsen voor, bijvoorbeeld in 's-Hertogenbosch en Helmond. Ofschoon er een arm van de Gender langs het straatje liep, heeft aan de Eindhovense Smalle Haven nooit een haven gelegen. De straat zal daarom zo zijn genoemd, omdat ze een bepaalde overeenkomst had met een van die andere straten. Mogelijk ook is de naam spottend bedoeld geweest.

³⁶ RHCe, R.A. Eindhoven 1546, fol. 40, 10 september 1510.

³⁷ RHCe, R.A. Eindhoven 1546, fol. 48, 14 december 1510.

³⁸ Eerder lag aan de Ten Hagestraat op het Heuvelterrein een parkeerterrein. Toen de gemeente besloot dat een naam te geven, stelde archiefmedewerker J.Th.M. Melssen de naam Heuvel voor.

³⁹ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 2714, fol. 19 verso.

⁴⁰ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1187, fol. 170 verso, 1411.

⁴¹ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1192, fol. 548 verso, 2 september 1422.

⁴² S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1205, fol. 80 verso en fol. 161, respectievelijk fol. 129 verso, dd. 22 juni 1435, 16 mei 1435 en 22 december 1434.

⁴³ Kadasterkaart Eindhoven 1832.

Ofschoon in 1889 heel de straat tot het Stratumseind officieel de naam Smalle Haven kreeg, stond de korte poot in 1918 in de volksmond nog steeds onder de oude naam Genderstraatje bekend.⁴⁴ In 1920 werd de naam Smalle Haven voor heel de straat bevestigd.

Molenstraat (Molenstraet, 1428⁴⁵)

Het huidige Begijnenhof heette aanvankelijk Molenstraat. De naam lijkt erop te duiden, dat de straat ooit naar de Stratumse watermolen heeft gelopen, die even buiten de stad op de Dommel stond. Mogelijk is de straat in 1450 een enkele maal ook wel Molendijk genoemd, maar met die naam wordt daarna steeds de huidige Molenstraat bedoeld. Later ontstonden voor het Begijnenhof de namen Begijnenstraatje (1493), Begijnenstraat (1500), Begijnhof (1731), Begijnhofstraatje (1752) en Begijnhofstraat (1881), omdat het straatje naar de woningen van de begijnen liep. De naam Begijnhof werd aanvankelijk alleen gebruikt voor het hofje of de woningen waar de begijnen woonden, maar later heetten zo ook de naaste omgeving en de straat waaraan het hofje lag. Ook hier werden de verschillende namen door elkaar gebruikt. In 1881 heette de straat zowel Begijnhof⁴⁶ als Begijnhofstraat (1881). In de bevolkingsregisters van 1830 tot 1890 is voor de naam Begijnhof gekozen en die naam werd in 1889 ook officieel vastgesteld. Toch lijkt het erop dat de straat daarna in de praktijk meestal Begijnenhof is genoemd. Zo heet de straat dan ook in het Eindhovense adresboek van 1910 en die naam kreeg zij in 1920.

Goorstraat (Goerstrate, 1428⁴⁷)

Goorstraat is de oudste naam voor de Heilige Geeststraat. Goor duidt op drassig gebied, in dit geval in het dal van het riviertje de Gender. De naam zal verwarrend zijn geweest, omdat langs de Gender in het nabije Gestel ook een (Lange) Goorstraat lag, de latere Laagstraat. Tot 1936 vormden het eerste deel van de huidige Willem de Zwijgerstraat en de Mecklenburgstraat daarvan het begin. Vanaf 1452 werd de Eindhovense Goorstraat ter onderscheiding vrijwel steeds Korte Goorstraat genoemd. Later heette de straat Heilige Geeststraatje (1731/1732) en Heilige Geeststraat (1903), naar de stedelijke instelling van armenzorg, de 'Tafel van de H. Geest', die aan het straatje bezittingen had. De H. Geest, de derde persoon van de Goddelijke Drievuldigheid, werd in de middeleeuwen aangeropen als vader van de armen.

In 1889 werd het straatje niet opgenomen in de wegenlegger en kreeg het daarom geen officiële naam. Op 6 februari 1903 deden de eigenaars afstand van hun eigendomsrechten en kwam de straat in gemeentelijk bezit, maar pas in 1920 werd de naam Heilige Geeststraat vastgesteld.

Achterstraat (Afterstraet, 1433⁴⁸)

De naam Achterstraat duidde in het algemeen op een straat die langs de achterzijden van de huizen aan een belangrijkere parallelle straat liep. In Eindhoven werden zowel de Jan van Lieshoutstraat (Heuvel, 1411) als de Smalle Haven (Kortstraat, 1422) zo genoemd en soms ook het latere Genderstraatje⁴⁹ (1510), dat langs de achterzijden van de huizen aan de Markt liep (Aert Wernaertsstraatje, 1590). De Smalle Haven en het Genderstraatje heetten ook wel Achterstraatje (1545). De naam Rechte Achterstraat (1544) werd vermoedelijk alleen voor Jan van Lieshoutstraat gebruikt, die immers recht is, in tegenstelling tot de Smalle Haven, die een bocht maakte naar het Stratumseind.

Kruisstraat (Cruysstraet, 1433⁵⁰)

De naam duidt op een kruising van wegen, in Eindhoven op het kruispunt Demer-Vrijstraat-Marktstraat-Rechtestraat.

⁴⁴ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 499c, brief 16 maart 1918.

⁴⁵ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1198, fol. 81, 11 juni 1428.

⁴⁶ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, Bevolkingsregister 1880-1890.

⁴⁷ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1198, fol. 226 verso, juni 1428.

⁴⁸ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1203, fol. 233, 10 september 1433.

⁴⁹ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1546, fol. 30a verso, 25 april 1510.

⁵⁰ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1204, fol. 27 verso, 31 december 1433.

Hoge Vonder (Hoghe Vonder, 1437⁵¹)

De brug over de stadsgracht tussen de Grote Berg en de Kerkstraat.

Ten Hagestraat (Haghestraet, 1438⁵², **Haegerstraet**, 1590⁵³)

Wij mogen gevoeglijk aannemen dat er al voor 1420 een weg liep van Eindhoven naar kasteel Die Haghe, maar het is niet bekend of die al Ten Hagestraat heette. In 1420 werd in het inmiddels verlaten kasteel een klooster gevestigd, dat als Onze Lieve Vrouw op die Haghe, later Mariënhage, de oude naam in ere hield. De Ten Hagestraat werd later naar het klooster ook wel Kloosterstraat (1543) of Kloosterdreef (1819) genoemd. Vanaf ongeveer 1420 stond op de hoek van de Ten Hagestraat en de Vestdijk een kasteel; daarom heette de straat soms ook Kasteelstraat (1610) of Kasteelsestraat (1627). Hoewel de meeste bovengrondse resten van het kasteel al in de jaren 1675/1676 waren gesloopt, kwam de variant Kasteelstraat nog in 1869 voor.⁵⁴ De weg van Eindhoven naar het Eindhovensch Kanaal, dat in 1846 werd geopend, leidde over de Ten Hagestraat, die vanaf toen ook wel Kanaalstraat (1860) heette.

Het korte deel van de straat tussen de Jan van Lieshoutstraat en de Rechtestraat (nu deel van het Catharinaplein) werd in de negentiende eeuw Kerkstraatje (1818), of Straat(je) ten Hage (1860) genoemd. Voluit kwam de laatste verkleinnaam voor op de stadsplattegrond van 1860 en afgekort tot 'Ten Hage' in de bevolkingsregisters van 1860 en 1880. In dat van 1890 werd de naam Straat ten Hage gebruikt.⁵⁵

In 1889 stelde de gemeenteraad voor dit korte stuk de naam Ten Hagestraat vast, terwijl de rest officieel de naam Kloosterdreef kreeg. In 1920 werden beide delen samen Ten Hagestraat genoemd.

Molendijk (Molendijck, 1450⁵⁶ en 1582⁵⁷)

Naam voor de Molenstraat. De weg leidde naar een watermolen die op de Dommel stond. In een vermelding uit 1450 wordt een huis gesitueerd tussen de gemene straat en de Molendijk, maar het is niet duidelijk of met die dijk al de huidige Molenstraat of het Begijnenhof werd bedoeld. Het tweede lijkt het waarschijnlijkst, maar in die tijd heette het Begijnenhof meestal Molenstraat (1428), terwijl de huidige Molenstraat pas later Molendijk heette. Zekerheid over de naam Molendijk voor de huidige Molenstraat krijgen we in 1582. Later werd de straat ook Molenstraatje (1626) en Molenweg (1763) genoemd. Het straatje werd in 1886 voor een bedrag van f 25.- door de gemeente van het Rijk gekocht. In 1889 werd de naam als Molenstraatje vastgesteld, maar in 1920 is die gewijzigd in Molenstraat.

Korte Goorstraat (Cortghoerstraet, 1452⁵⁸)

Zie Goorstraat (1428)

Korte Steenweg (Corten Steenwegh, 1479⁵⁹)

Zie Steenweg (1403)

Begijnenstraatje (Begynenstraetken, 1493⁶⁰)

Zie Molenstraat (1428)

---

⁵¹ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 340.

⁵² S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1208, fol. 35 verso, 9 januari 1438.

⁵³ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 2714, fol. 19; Melssen 1979, 19.

⁵⁴ M.C. 31 juli 1869, 4.

⁵⁵ Onder meer RHCe, Bevolkingsregister Eindhoven 1890-1900, nr. 21, fol. 92.

⁵⁶ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1220, fol. 52, 5 februari 1450.

⁵⁷ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1549, fol. 18, 11 juli 1582.

⁵⁸ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1222, fol. 41, 8 juni 1452. RHCe, In R.A. Eindhoven inv.nr. 1546, fol. 47, 1510: wordt geschreven over een huis dat 'op die Berghe' lag en met een zijde aan de 'Corte Goerestraet' en een einde aan de 'ghemeyn straet' grensde. Het lag dus op een hoek van de Kleine Berg en de Heilige Geeststraat.

⁵⁹ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1248, fol. 187, 10 april 1479.

⁶⁰ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1262, fol. 183 verso, 11 april 1493; met dank aan J.Th.M. Melssen.

Begijnenstraat (Baghijnenstraet, 1500⁶¹ en 1859⁶²)

Het huidige Begijnenhof werd vroeger Molenstraat (1428) genoemd, maar ook Begijnenstraat. Dat de twee namen identiek waren, blijkt onder meer uit het cijnsboek van 1590 waarin een hofstede wordt genoemd die 'in de Moelenstraet oft de Baghijnestraet' lag.⁶³ 'Oft' betekent hier niet dat er twee mogelijkheden zijn, maar dat de straat twee namen had. In de tweede helft van de negentiende eeuw werd de oude, toen inmiddels in onbruik geraakte naam opnieuw gebruikt voor het Stratumseind tussen de Kerkstraat en het Begijnenhof. De naam is daar nooit officieel vastgesteld en verviel toen de straat in 1920 bij het Stratumseind werd getrokken.

Bleek(straatje) (Straatje Bleeck, 1542⁶⁴, Bleeckstraetje, 1587⁶⁵, Bleeckstraet, 1590⁶⁶)

De straat dankte haar naam aan de bleekgronden tussen de straat en de stadsgracht. Al in 1478 is sprake van een huis 'in vico dicti ten Bleeck'.⁶⁷ Dus in de wijk of straat die 'Op de Bleek' heet. In 1542 wordt een straat 'geheyten den Bleeck' genoemd, nog later het Bleekstraatje of de Bleekstraat. Vervolgens wordt de straat genoemd naar landgoed het Paradijs dat hier al in 1546 aan de Dommel lag⁶⁸ en ontstonden de namen Paradijsstraat (1753), Paradijsdreef (1805) en Paradijslaan (1887). In 1889 werd de naam Paradijslaan vastgesteld en in 1920 is die bevestigd.

Kloosterstraat (Cloy(s)terstraet, 1543⁶⁹)

Zie Ten Hagestraat (1438)

Rechte Achterstraat (Rechte Achterstraet, 1544⁷⁰)

Zie Achterstraat (1433)

Achterstraatje (Achterstraetke, 1545⁷¹)

Zowel de Smalle Haven (Kortstraat, 1422) als het Genderstraatje aan de Nieuwstraat (Aert Wernaertsstraetje, 1590) werd Achterstraatje genoemd. In feite was dat - juist zoals de naam Achterstraat (1433) - aanvankelijk een soortnaam, die aangaf dat het straatje langs de achterzijden liep van de huizen aan een belangrijker straat of plein.

Marktstraat (Mercktstraet, 1545⁷²)

Zie Heuvel (1411) en Heuvelstraat (1414)

Rozemarijnstraat (Roesemarijnstraet, 1548⁷³)

Zie Heuvel (1411) en Heuvelstraat (1414)

Bergstraat (Berchstraet, 1550⁷⁴)

In de oudste vermelding wordt een huis genoemd dat aan de Bergstraat stond en aan één zijde aan de stadsgracht grensde. Als de ligging van een perceel werd omschreven, was het gebruikelijk onderscheid te maken tussen de voor- en de achterkant en de twee zijden. Blijk-

⁶¹ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1268, fol. 263, 13 maart 1500.

⁶² RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 1281, 31 december 1859.

⁶³ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 2714, fol. 7 verso.

⁶⁴ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1542-II, fol. 105, 29 maart 1542.

⁶⁵ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1550, fol. 25, 9 november 1587.

⁶⁶ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 2714, fol. 39.

⁶⁷ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1247, fol. 417, 20 februari 1478.

⁶⁸ J. van Poppel, 'Oude huizen en hun namen', *Oud Eindhoven* (Eindhoven, 1950) 110.

⁶⁹ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1547-I, fol. 32, 4 april 1543. Huis met grond met een zijde aan de Cloysterstraet en met beide einden aan de Heerenstraet. Vermoedelijk lag het huis dus tussen de Rechtestraet en de Jan van Lieshoutstraat.

⁷⁰ RHCe, inv.nr. 1547, fol. 1 verso, 30 januari 1544.

⁷¹ In RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1547-I, fol. 16, 30 januari 1545, wordt het 'Achterstraetke' wordt genoemd als achterzijde van het huis De Maen op het Stratumseind en op fol. 24 verso, 29 april 1545 wordt dezelfde naam gebruikt voor het straatje achter de Markt.

⁷² RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1547, fol. 39, 7 december 1545. In de akte is sprake van een erfenis tussen de Achterstraat en de Marktstraat.

⁷³ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1548, fol. 11 verso, 29 februari 1548.

⁷⁴ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1548, fol. 81 verso, 18 januari 1550.

baar is in dit geval daarom niet de huidige Bergstraat, maar de Grote of de Kleine Berg (respectievelijk 1752 en 1726) bedoeld, waarbij de Kleine Berg het meest waarschijnlijk is. De naam Bergstraat is dan een voorbeeld van een naam die is ontleend aan het gebied waar de straat doorheen liep: 'die Berghe' (1438⁷⁵), 'die Bergen' (1443⁷⁶) en 'beijde Bergen' (1765/1766⁷⁷).

De huidige Bergstraat staat al afgebeeld op de oudste stadsplattegrond, die omstreeks 1560 door Jacob van Deventer is getekend. De straat heette aanvankelijk Kattenstraat (1587). Die naam wordt voor het eerst genoemd kort na de belegering van de stad in 1583. Met katten kunnen toestellen zijn bedoeld die werden gebruikt bij een belegering. In dit geval zouden wij aan deze verklaring kunnen denken. De straat grensde immers aan de stadsgracht en daar kunnen belegeringstoestellen opgesteld hebben gestaan. Het woord 'katten' is echter ook een bijvorm van kade in de betekenis van opgeworpen grond.⁷⁸ De straat kan op een kunstmatig zandlichaam hebben gelegen, maar zo'n straat wordt in onze regio meestal een 'dijk' genoemd. Tenslotte kan de naam naar de kwaliteit van de grond verwijzen. Het woord Katteknip wijst op slijmerige, taaie bodem⁷⁹ (zie ook Knip, 1863). Na de bouw van brouwerij Het Hert van F.H. van Kol in 1865 ontstond voor de oude Kattenstraat nog de naam Brouwerijstraat (1888), maar deze nieuwkomer zou het niet redden en verdween weer mét de brouwerij.

In 1889 werd voor de straat de naam Bergstraat vastgesteld. Het besluit doet vermoeden dat die naam toen in de volksmond al bekend was. In 1920 werd de naam bevestigd, maar de naam Kattenstraat was toen nog zo bekend, dat die door veel oudere Eindhovenaren tot ver in de tweede helft van de twintigste eeuw werd gebruikt. Dat geldt in elk geval voor mijn vader, die in 1904 werd geboren.

Stratumsedijk (Strathumschendijk, 1555/1556⁸⁰)

Weg tussen de stadsgracht en de Dommel. De weg heette ook wel Stratums Dijkje (1741). De zandweg werd in 1766 geplaveid en maakte daarna deel uit van de Steenweg (1403).

Korenmarkt (Koerenmerckt, 1570⁸¹)

Zie Markt (1386)

Lange Heerstraat (Langheheerstraet, 1570⁸²)

De Kleine Berg (1726) werd in de loop van de tijd Lange Heerstraat (1570), Heerweg, Heerbaan of Heerbaanstraat (1590), Kleine Berg (1726), 'Lege' of Lage Berg (1775/1779) en misschien Bergstraat (1550) genoemd. Heer betekent leger. Soortnamen met 'heer' werden gebruikt voor min of meer belangrijke doorgaande wegen. De Kleine Berg was de belangrijkste toegangsweg vanuit de richting Gestel. Dat blijkt uit het feit dat de weg naar de Gestelse Poort (met brug) leidde, terwijl de Grote Berg aanvankelijk slechts via een kleine brug, de Hoge Vonder, toegang bood tot de stad. Vanaf de zeventiende eeuw werd de Kleine Berg - juist zoals de Vrijstraat - soms ook Gestelsestraat (1607/1608) genoemd.

In 1889 stelde de gemeenteraad de naam Kleine Berg vast en die keuze werd in 1920 bevestigd.

Volderseind ('s Volderseynde, 1573⁸³)

Zie Steenweg (1403)

⁷⁵ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1208, fol. 42, 29 januari 1438.

⁷⁶ S.A.H., R.A. 's-Hertogenbosch, inv.nr. 1213, 122 verso, 26 juli 1443.

⁷⁷ Melssen 2005, 41.

⁷⁸ H.E.M. Mélotte en J. Molemans, *Noordbrabantse Plaatsnamen, Monografie 1* (Valkenswaard, 1979) 161.

⁷⁹ Magda Devos, 'Betekenis en motivering van enkele diernamen in toponymen', *Naamkunde* 34 (2002) 205-234.

⁸⁰ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 341, Bamis 1555/1556 fol. XI en XV verso.

⁸¹ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1549-III, fol. 33 verso, 17 september 1570; met dank aan J.Th.M. Melssen. De akte betreft een erfrente van een Eindhovense mauwer rogge, die op Allerheiligendag (1 november) moet worden geleverd op de Korenmarkt in Eindhoven. Met Korenmarkt kan hier alleen de plaats zijn bedoeld. Een mauwer is een inhoudsmaat voor droge waren.

⁸² RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1549-II, fol. 1, 18 november 1570.

⁸³ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1549-II, fol. 50 verso, 10 november 1573, fol. 90, 9 december 1575 en fol. 101 verso, 22 mei 1576.

Rechte(r)straat (Rechtestraet, 1576⁸⁴)

De naam van de huidige Rechtestraat (tot het einde van de negentiende eeuw ook Rechtestraat) is afgeleid van Rechte Steenweg (1589). Die naam is ontstaan na het rechte trekken van de Steenweg na de stadsbrand van 1554. Nog in 1814 kon heel de weg tussen de Dommelbrug en de grens met Woensel als 'Rechte(r)straat' worden aangeduid.⁸⁵ Soms werden ook de Vrijstraat en de Jan van Lieshoutstraat en zelfs de Grote Berg Rechtestraat genoemd.⁸⁶ De naam voor de Jan van Lieshoutstraat was afgeleid van Rechte Achterstraat (1544).

In 1920 werd de naam door de gemeenteraad vastgesteld voor de huidige Rechtestraat.

Pad van de Wetering (Pat van de Weteringhe, 1576⁸⁷)

In een akte uit 1576 wordt een huis met tuin, erf en hopveld genoemd dat op de Bergen tussen twee openbare wegen lag en aan de derde zijde aan het Pad van de Wetering grensde. Een wetering is een waterloop. Misschien werd hier de Rungraaf bedoeld, die de grens vormde tussen Eindhoven en Gestel en liep het pad evenwijdig aan het water. De situering kan echter ook zo worden uitgelegd, dat het perceel tussen de Grote en de Kleine Berg lag. In dat geval moet de wetering een water zijn geweest dat de twee straten verbond.

Kleine Achterstraat (Cleyen Achterstraete, 1584, Cleen Achterstraet, 1587⁸⁸)

Zie Kortstraat (1422)

Kattenstraat (Cattenstraet, 1587⁸⁹)

Zie Bergstraat (1550)

Rechte Steenweg (Rechten Steenwech, 1587⁹⁰)

Zie Steenweg (1403)

Torenstraat (Thoerenstraet, 1588⁹¹)

Zie Kerkstraat (1368)

Kattenstraatje (Cattenstraetje, 1590⁹²)

Zie Bergstraat (1550)

Heerbaanstraat (Heirbaenstraet, 1590⁹³)

Zie Lange Heerstraat (1570⁹⁴)

Aert Wernaertsstraatje (Aert Wernaertsstraetje, 1590⁹⁵)

Het Genderstraatje was voor de aanleg van de Nieuwstraat een zijstraat van de Markt. Dikwijls werd het omschreven als 'Straatje in de hoek van de markt' of iets dergelijks, maar het werd ook Achterstraat (1433), of Achterstraatje (1545) genoemd. Soms werd het aangeduid met een belending, zoals 'Straatje naar Juffrouw Planck' (1587). Uit zo'n verwijzing kon een echte straatnaam ontstaan, zoals Aert Wernaertsstraatje. Aert Wernaerts van der Straeten

⁸⁴ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1549, fol. 93 verso, 3 februari 1576. Met dank aan J.Th.M.Melssen.

⁸⁵ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1914, inv. nr. 454, 16 december 1814.

⁸⁶ Bijvoorbeeld RHCe, R.A. Eindhoven inv.nr. 1687, 28 mei 1683 voor de Jan van Lieshoutstraat; inv.nr. 1689, 8 februari 1685 voor de Vrijstraat en A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 2714, fol. 44, 1590, voor de Grote Berg.

⁸⁷ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1549-II, fol. 97, 28 maart 1576 en Melssen 1982.

⁸⁸ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1550, fol. 23a verso, 2 juni 1584 en fol. 160, 21 januari 1587.

⁸⁹ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1550, fol. 48 verso, 22 maart 1587.

⁹⁰ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1550, fol. 99 verso, 8 juni 1587.

⁹¹ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1550, fol. 53a, 9 januari 1588. In de akte wordt van een huis geschreven, dat het aan de 'Kerck- of Thoerenstraet' lag.

⁹² RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1560, fol. 148 verso, 21 oktober 1590.

⁹³ Melssen 1979, fol. 9 verso. Uit het originele register RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1811, inv.nr. 2714, fol. 9 verso, is de betreffende pagina verdwenen.

⁹⁴ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1549-II, fol. 1, 18 november 1570.

⁹⁵ Het straatje wordt genoemd in Melssen 1994, 137, maar helaas is de vindplaats niet meer bekend. In 1590 woonde Aert Wernaerts aan het begin van het straatje (Melssen 1979, 20).

bezat in 1590 een huis op de hoek van het straatje en de Markt.⁹⁶ In 1623 bezat Geertruyt Henrick Peters alias Moonen er een stuk grond.⁹⁷ Na Geertruyts dood werd het straatje soms aangeduid als 'straatje leidende naar d'erffenis eertijts toebehoort hebbende aan Truyken Moonen' of iets dergelijks.⁹⁸ Voor zover bekend werd het in 1676 voor het eerst omschreven als 'secker straetje gemeijnlijck genaemt Truij Moenenstraatje'.⁹⁹ In 1699 heette het straatje ook Hoffstraat, vermoedelijk naar de tuinen die er lagen.¹⁰⁰ Op de stadsplattegrond door H. Verhees van omstreeks 1781 wordt het als een van de weinige bij naam genoemd: 'Truy Monen Straetjen'.

In 1889 besloot de gemeenteraad het straatje Genderstraatje te noemen (zie Genderstraatje, 1756). Ofschoon nog geen oudere vermeldingen zijn gevonden, zal die naam in de volksmond al hebben bestaan. Het toen voormalige Genderstraatje, de Smalle Haven, zal daarna nog lang met de oude naam zijn aangeduid en zo voor verwarring hebben gezorgd, want voor het straatje aan de Nieuwstraat ontstond in de volksmond de nieuwe naam Vissersstraatje (1907), die blijkbaar duidelijker was. A.C.S. Vissers was lucifersfabrikant en woonde op de westelijke hoek aan de Nieuwstraat. De bijnaam burgerde zo in, dat zelfs de directeur van gemeentewerken in 1918 niet meer wist, dat het straatje eigenlijk Genderstraatje heette.¹⁰¹

In 1889 stelde de gemeenteraad de naam Genderstraatje vast en die werd in 1920 bevestigd.

Garenmarkt (Garenmerckt, 1606¹⁰²)
Zie Markt (1386)

Gestelsestraat (Gestelschestraet, 1607/1608¹⁰³)

Zowel de Vrijstraat als de Kleine Berg werd soms Gestelsestraat genoemd. De oudste vermelding betreft kosten voor het herstel van de weg, maar het is daarbij niet duidelijk welke van de twee straten was hersteld. In 1625 werd de naam voor beide straten gebruikt.¹⁰⁴ In de eerste akte werd de straat genoemd als begrenzing van het huis de Engel, dat op de hoek van de Demer en de Vrijstraat stond en in de tweede werd de straat gesitueerd op de Bergen en kan daarom alleen de Kleine Berg zijn bedoeld.

Lange Steenweg (Lange Steenwech, 1610¹⁰⁵)
Zie Steenweg (1403)

Kasteelstraat (Casteelstraete, 1610¹⁰⁶)
Zie ten Hagestraat)

Beestenmarkt (Beestemerckt, 1621¹⁰⁷).

In 1541 bepaalde Maximiliaan van Egmond als heer van Eindhoven, dat tijdens de vijf jaarmarkten de beestenmarkt (= rundermarkt) moest worden gehouden op de Bergen. Vermoedelijk vond deze markt daarna steeds plaats op de Grote Berg, op het gedeelte dat het

⁹⁶ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 2714, fol. 24 verso.

⁹⁷ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1584, fol. 167 verso, 20 december 1623.

⁹⁸ Onder meer RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1659, 28 augustus 1653.

⁹⁹ De heemkundige Van Poppel stelt dat de naam al rond 1600 voorkomt. Hij kon echter geen oud schrift lezen en moest afgaan op aantekeningen van anderen. In de akte uit 1653 staat in negentiende-eeuws handschrift 'Trui Monenstraatje' geschreven, terwijl de straatnaam in het stuk in werkelijkheid nog werd omschreven. Het lijkt aannemelijk, dat Van Poppel zich op deze of een andere negentiende-eeuwse aantekening heeft gebaseerd.

¹⁰⁰ Melssen 1994, 137.

¹⁰¹ RHCe, A.A. Eindhoven 1918, inv.nr. 499c, brief 16 maart 1918.

¹⁰² RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1581, fol. 57 verso, 14 februari 1606.

¹⁰³ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1811, inv.nr. 353, borgemeestersrekening 1607/1608 (net exemplaar, fol. 43).

¹⁰⁴ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1585, fol. 15 verso en 16, 3 oktober 1625: huis de Engel (op de hoek Vrijstraat-Demer) in de 'gemeijne Gestelse strate' en inv.nr. 1585, fol. 23 verso, 21 november 1625, 'op de Bergen', grenzend aan de 'gemeijn Gestelse strate'.

¹⁰⁵ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1582, fol. 145 verso en 162 verso, 8 september en 14 december 1610. Hierin is sprake van een huis tussen de Lange Steenwech en de Rozemarijnstraat.

¹⁰⁶ RHCe, N.A. inv.nr. 3, akte 114, 2 augustus 1610.

¹⁰⁷ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1584, fol. 78 verso, 16 januari 1621.

dichtst bij de stad ligt. Soms liep de markt zelfs door aan overzijde van de stadsgracht, in de huidige Kerkstraat.¹⁰⁸ De Beestenmarkt werd in 1703 ook wel Veemarkt genoemd. In het begin van de twintigste eeuw werd die naam in de volksmond nog steeds gebruikt voor het eerste deel van de Grote Berg, gezien vanaf de zijde van de Wal.¹⁰⁹

Woenseldijk (Woenselschendijck, 1621/1622¹¹⁰)

Een naam voor de weg langs de stadsgracht (nu Vestdijk) naar het klooster Mariënhage. Het achtervoegsel 'dijk' duidt erop, dat de weg op een kunstmatig zandlichaam lag. De weg lag tot de annexatie van 1874 op de grens van Eindhoven en Woensel, vandaar het eerste deel van de naam. Voor de weg werden ook de namen Kloosterdijk (1788/1789), Lange Dijk (1860), 'Cingel of zogenaamde Dijk' (1820) en als alternatief voor de 'Kloosterdreef' tussen de brug over de stadsgracht en het klooster schaars Kloosterlaan (1893) gebruikt. Nadat de Dijk door de aanleg van de Nieuwstraat en het Stationsplein in twee delen was gesplitst, werd het deel van het huidige 18 Septemberplein tot de Nieuwstraat Korte Dijk (1909) genoemd en het deel van de Nieuwstraat tot de Ten Hagestraat Lange Dijk.

In 1889 werd voor heel de weg de naam Dijk vastgesteld, maar in de praktijk bleven de Eindhovenaren toch nog veel de namen Lange en Korte Dijk gebruiken. In 1920 werd de straat vanaf het 18 Septemberplein tot de Ten Hagestraat Vestdijk genoemd.

Molenstraatje (Molenstraetken, 1626¹¹¹)

Zie Molendijk (1450)

Kasteelstraat (Casteelstraet, 1627¹¹²)

Zie ten Hagestraat (1438)

Vlasmarkt (Vlaschmerkt, 1641¹¹³)

Zie Markt (1386)

Demer (Demer, 1654¹¹⁴)

Zie Volderstraat (1400)

Trui Moonenstraatje (Truij Moenenstraetje, 1676¹¹⁵)

Zie Aert Wernaertsstraatje (1590)

Woenselseind (Wonsels Eijnt, 1676¹¹⁶)

Zie Volderstraat (1400)

Paardenmarkt (Peerdemaerckt, 1677¹¹⁷)

Zie Grote Berg (1752)

Korenstraatje (Corenstratjen, 1688¹¹⁸)

In het Korenstraatje (nu Jan van Hooffstraat) was op marktdagen koren te koop, vandaar de naam. Het aansluitende deel van de Markt heette Korenmarkt (1570). In 1723 en 1749 werd de straat ook Korte Korenstraat genoemd.

---

¹⁰⁸ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1726, 28 november 1730: drie huizen achter de kerk op de Beestenmarkt bij de Hoge Vonder.

¹⁰⁹ *Peel en Kempenbode (P.K.)*, 17 januari 1903, advertentie G.A. Brands.

¹¹⁰ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 2071, bamis 1621/1622.

¹¹¹ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1585, fol. 33, 9 februari 1626.

¹¹² RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1585, fol. 102 verso, juli 1627; inv.nr. 1724, 19 december 1727 en 2 januari 1728.

¹¹³ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1588, fol. 101 verso, 15 februari 1641.

¹¹⁴ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1660, 15 oktober 1654.

¹¹⁵ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1680, 16 december 1676.

¹¹⁶ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 396, borgemeestersrekening 1675/1676; Melssen 2005, 37.

¹¹⁷ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1681, 22 juli 1677.

¹¹⁸ RHCe, N.A. Eindhoven, inv.nr. 57, nr. 11, 19 november 1688, Verpachtcedule van een kamer (huis dat uit slechts een vertrek bestaat) aan het Coorenstratjen.

In 1889 stelde de gemeenteraad de naam vast, maar in 1920 verviel die, vermoedelijk omdat het plan bestond elders in de stad een landbouwuurt te benoemen.

Achter de kerk (Achter de Kercke, 1693¹¹⁹)

Zie Kerkstraat (1368)

Botermarkt (Bootermarckt, 1694¹²⁰)

Zie Markt (1386)

Hofstraat (Hoffstraet, 1699¹²¹)

Zie Aert Wernaertsstraetje (1590)

Veemarkt (Veemerckt, 1703¹²²)

Zie Beestenmarkt (1621)

Stratumseind (Stratums End, 1713¹²³)

Zie Steenweg (1403)

Veestraat (Veestraet, 1720¹²⁴)

Zie Kerkstraat (1368)

Korte Korenstraat (Corte Coorestraet, 1723¹²⁵)

Zie Korenstraat (1688)

Kleine Berg (Clijne Bergen, 1726¹²⁶, Cleijne Berg, 1745/1746¹²⁷)

Zie Langeheerstraat (1570)

Begijnhof (Bagijnhoff, 1731¹²⁸)

Zie Molenstraat (1428 of 1431)

Heilige Geeststraatje (H. Geeststraetje, 1731/1732¹²⁹)

Zie Goorstraat (1428)

Stratums Dijkje (Stratums Dijcxken, 1741¹³⁰)

Zie Stratumsedijk (1555/1556)

Grote Berg (Groote Berg, 1752¹³¹)

Mogelijk heette de straat aanvankelijk Bergstraat (zie aldaar, 1550), in 1576 heette zij ook Rechtestraat. In 1750 is sprake van een weg op de Grote Berg.¹³² De hoogte was toen blijkbaar nog duidelijk in het landschap te zien. Twee jaar later heette ook de weg Grote Berg, terwijl nog eens twee jaar later voor de straat naast de naam Grote Berg ook Hoge Berg

---

¹¹⁹ RHCe, N.A. Eindhoven, inv.nr. 63, nr. 63, 21 oktober 1593.

¹²⁰ RHCe, N.A. Eindhoven, inv.nr. 63, nr. 18, 28 juni 1694.

¹²¹ Melssen 1994, 137.

¹²² RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1603, fol. 92 verso, 29 november 1703. In de akte wordt een huis genoemd, dat aan de Veemarkt lag en dat aan de voorzijde aan de Beestenmarkt grensde. De straat had dus ten minste twee namen.

¹²³ RHCe, A.A. Eindhoven, 1437-1810, inv.nr. 283, verpachting van de looikuip aan het Stratumseind, 26 april 1713. Het is onduidelijk of hier de straat of het gebied is bedoeld. Vijf jaar later wordt duidelijk de straat bedoeld in R.A. Eindhoven, inv.nr. 1603, fol. 111, 25 juni 1718; Melssen 2005, 39.

¹²⁴ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1603, fol. 164 verso, 14 oktober 1720.

¹²⁵ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1719, 2 juni 1723 Corte Coorestraet en N.A..Eindhoven, inv.nr. 209, nr. 26, 25 mei 1749 Kort Koorenstraet.

¹²⁶ RHCe, N.A. Eindhoven, inv.nr. 161, nr. 37, 26 augustus 1726, Jan Jacobs van Hulst woont op de Clijne Bergen.

¹²⁷ Melssen 2005, 41.

¹²⁸ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1727, 5 januari 1731.

¹²⁹ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 421, borgemeestersrekening 1730/1731, fol. 20 verso; Melssen 2005, 41.

¹³⁰ RHCe, N.A. Eindhoven, inv.nr.176, nr. 34, 31 oktober 1741.

¹³¹ RHCe, R.A. Eindhoven, inv. nr.1635, fol. 6 verso, 22 november 1752; Melssen 2005, 40.

¹³² RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1811, inv.nr. 54, fol. 74, raadsbesluiten 13 juli 1750.

(1754) voorkwam, zoals de Kleine Berg ook Lage Berg heette. Het deel van de Grote Berg dat dicht bij de Wal lag werd ook Beestenmarkt (1621), of Veemarkt (1703) genoemd. De Paardenmarkt (1677) sloot misschien aan de Gestelse zijde op de Veemarkt aan, maar misschien ook heeft die verderop aan de straat gelegen tussen de Grote en de Kleine Berg. In 1677 werd de plaats van een weiland omschreven als gelegen naast de Paardenmarkt en naast de Steenen Kamer. De Stenen Kamer lag op de Bergen, dichtbij de Rungraaf, de grenssloot met Gestel.

In 1889 stelde de gemeenteraad de naam Grote Berg vast en die werd in 1920 bevestigd.

Begijnhofstraatje (Bagijnhoffstraetje, 1752¹³³)

Zie Molenstraat (1728 of 1731)

Paradijsstraat (Paradijsstraat, 1753¹³⁴)

Zie Bleek(straatje) (1542 en 1587)

Hoge Berg (Hogh Bergh, 1754¹³⁵)

Zie Grote Berg (1752)

Putsteeg (Putsteeg of sogenaemden Hoek, 1755¹³⁶)

In de schaarse vermeldingen wordt de naam Putsteeg steeds gebruikt om de ligging aan te geven van een huis of enkele huizen aan de zuidzijde van De Hoek (1411), de iets uitwijkende punt van de Markt op de plaats waar tegenwoordig de Nieuwstraat begint. In de vermeldingen is steeds sprake van de omschrijving aan 'de Putsteeg of sogenaemden Hoek' of iets dergelijks. De Hoek lijkt echter in de verste verte niet op een steeg. Mogelijk werd met de Putsteeg aanvankelijk het gangetje bedoeld, dat vanuit de Hoek gezien, tussen het meest westelijke pand en het hoekpand van de Markt lag.

Genderstraatje (Genderstraatje, 1756¹³⁷ en 1889)

Er waren twee Genderstraatjes: de Smalle Haven (Kortestraat, 1422) en het huidige Genderstraatje (Aert Wernaertsstraetje, 1590). Het riviertje de Gender liep langs beide straten. Vanaf het eerste kwart van de negentiende eeuw werd de naam Genderstraatje op het lange stuk van de Smalle Haven (1824) door deze laatste naam verdrongen, maar op de stadsplattegrond van 1860 en in latere krantenadvertenties heet de korte poot naar het Stratumseind nog steeds Genderstraatje.¹³⁸

Toen de gemeenteraad in 1889 straatnamen vaststelde, verviel de naam voor de korte poot en werd die gegeven aan het straatje aan de Nieuwstraat. Het lijkt onwaarschijnlijk dat de naam daar nieuw is geweest, maar er zijn daar nog geen oudere vermeldingen van bekend. In 1920 werd de naam Genderstraatje bij de Nieuwstraat gehandhaafd.

Molenweg (Molenweg, 1763¹³⁹)

Zie Molendijk (1450)

Lage Berg (Leege Berg, 1775/1779¹⁴⁰)

Zie Lange Heerstraat (1570)

---

¹³³ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1635, fol. 6, 22 november 1752.

¹³⁴ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1635, fol. 8 verso, 22 oktober 1753.

¹³⁵ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 639, bijlagen borgemeestersrekening 1754/1755. Voor meer vermeldingen zie Melssen 2005, 41.

¹³⁶ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1608, fol. 22, 29 maart 1755.

¹³⁷ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1608, fol. 53 verso, 2 juni 1756 betreft de latere Smalle Haven.

¹³⁸ RHCe, M.C., 24 december 1874, advertentie notaris E. Jonckbloet.

¹³⁹ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1633, fol. 50, 28 februari 1763.

¹⁴⁰ RHCe, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv. nr. 2100, fol. 10 verso.

Kloosterdijk (Kloosterdijk, 1788/1789
Zie Woenselsedijk (1621/1622)

Stinkhoek (Stinkhoek, 1797¹⁴¹)
Zie de Markt (1386)

Paradijsdreef (1805¹⁴²)
Zie Bleek(straatje) (1542) en Bleekstraat) (1587)

Achterkerk (Straat genaamd Achterkerk, 1814¹⁴³)
Zie Kerkstraat (1368)

Kerkstraatje (1818¹⁴⁴)
Zie ten Hagestraat (1438)

Kloosterdreef (Cloosterdreef, 1819¹⁴⁵)
Zie Ten Hagestraat (1438)

Singel (Cingel, 1820¹⁴⁶)
Zie Woenselsedijk (1760/1761)

Smalle Haven (1824¹⁴⁷)
Zie Kortstraat (1422)

Smal Havenstraatje (1827¹⁴⁸)
Zie Kortstraat (1422)

Achterkerkstraat (1830¹⁴⁹)
Zie Kerkstraat (1368)

Smalle Havenstraat (1832¹⁵⁰)
Zie Kortstraat (1422)

Kerkstraat (Kerkstraat, als deel van de ten Hagestraat, 1842¹⁵¹)
Zie Kerkstraat (1368) en Ten Hagestraat (1438)

Begijnenstraat (1859¹⁵²)
Zie Begijnenstraat (1493) en Steenweg (1403)

Straatje ten Hage (1860¹⁵³)
Zie Ten Hagestraat 1438)

Lange Dijk (Langen Dijk, 1860¹⁵⁴)
Zie Woenselsedijk (1760/1761)

---

¹⁴¹ RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 2563, 6 mei 1797.

¹⁴² RHCe, R.A. Eindhoven, inv.nr. 1623, fol. 122, 3 december 1805.

¹⁴³ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 454, 10 december 1814.

¹⁴⁴ RHCe, N.A. Eindhoven, inv.nr. 299, nr. 87, 29 juli 1818. Met dank aan J.Th.M. Melssen.

¹⁴⁵ RHCe, N.A. Waalre, inv.nr. 14, nr. 141, fol. 10 verso, 14 augustus 1819.

¹⁴⁶ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1914, inv.nr. 1634, brief 11 februari 1820.

¹⁴⁷ RHCe, N.A. Eindhoven, inv.nr. 377, nr. 23, 11 februari 1824.

¹⁴⁸ RHCe, N.A. Eindhoven, inv.nr. 384, nr. 136, 16 mei 1827.

¹⁴⁹ RHCe, Bevolkingsregisters Eindhoven 1830, 1880 en 1890.

¹⁵⁰ Minuutplan kadaster 1832.

¹⁵¹ RHCe, N.A. Eindhoven, inv.nr. 442, nr. 197, 28 november 1842.

¹⁵² RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 1281, 31 december 1859.

¹⁵³ Stadsplattegrond Eindhoven, 1860.

¹⁵⁴ Stadsplattegrond Eindhoven, 1860.

Kanaalstraat (1860¹⁵⁵)

Na de aanleg van het Eindhovens Kanaal in 1846 ontstond voor de Ten Hagestraat (1438) de naam Kanaalstraat. In 1889 stelden B & W aan de gemeenteraad voor die naam vast te stellen, maar de raad noemde de straat vanaf de Jan van Lieshoutstraat tot de Vestdijk Kloosterdreef en besloot om alleen het verlengde ervan tot de Dommel Kanaalstraat te noemen. Het is bij naamswijzigingen altijd de vraag in hoeverre de nieuwe namen ook worden gebruikt. Meestal is dat niet meer na te gaan. Bij de officiële Kanaalstraat wordt een tipje van de sluier opgetild door het krantenartikel uit 1896. Daarin wordt het eerste deel van de Kanaalstraat - dus vanaf de huidige Vestdijk tot de Tramstraat - nog steeds Kloosterdijk genoemd en de nieuwe weg vanaf de Tramstraat naar de haven Kanaaldijk.¹⁵⁶ In 1913 komt ook de naam Kloosterdreef nog voor.¹⁵⁷ In 1920 werd de officiële naam bevestigd.

Wal (1860¹⁵⁸)

De vesting Eindhoven was aanvankelijk omringd door grachten en begaanbare wallen. Na de belegering in 1583 werden de wallen afgegraven, maar de naam werd daarna soms nog gebruikt voor de plaats waar die hadden gelegen. Zo werd in 1681/1682 de wal genoemd tussen de Gestelse poorten, dus tussen de Vrijstraat en de Grote Berg. Toen daar in 1698/1700 een nieuw zandpad werd aangelegd, was voor het eerst duidelijk sprake van een wegverbinding.¹⁵⁹ Het woord 'wal' zal daarna langzamerhand in een eigenaam zijn veranderd. Op de stadsplattegrond Wal van 1860 wordt de straat hier Wal genoemd. Later strekte de Wal zich verder uit richting Dommel.

In 1889 stelde B & W aan de raad voor om de weg vanaf de Vrijstraat tot de Dommel de naam Wal te geven. De gemeenteraad besloot echter alleen de weg vanaf de Kerkstraat naar de Dommel zo te noemen en dat besluit werd in 1920 bevestigd.

Stationsweg (1863¹⁶⁰)

In verband met de aanleg van de spoorlijn werd een nieuwe weg aangelegd van de Markt naar het station. Dat station lag op Woensels gebied. De straat werd al in 1863 in de volksmond Stationsweg genoemd. Toen de gemeenteraad in 1866 de voorwaarden vaststelde voor de verpachting van het ophalen van het straatvuil, moest de straat een duidelijke naam krijgen. De burgemeester stelde toen voor om te kiezen tussen Stationstraat (1866) en Nieuwstraat (1865). Blijkbaar werden toen beide namen gebruikt. Nieuwstraat kreeg van de gemeenteraad de voorkeur. In 1889 en in 1920 werd die keuze bevestigd.

Knip of Kateknip (1863¹⁶¹)

De bleekgrond tussen de latere Emmasingel en de Willemstraat werd Kateknip of eenvoudig kortweg Knip genoemd. In 1887 was sprake van 'de weg in de Knip', die bij slecht weer nauwelijks begaanbaar was.¹⁶² Vroeger werd verondersteld, dat de naam te danken was aan een zekere Kaat, die op de hoek van de Vrijstraat bij een hoedenfabriek werkte. Zij zou voeringen voor de hoeden hebben geknipt en daarom de bijnaam Kaat Knip hebben geheten.¹⁶³ Waarschijnlijker is het echter, dat de naam Kateknip op de slechte kwaliteit van de grond duidt.¹⁶⁴ Het is niet bekend of een verband moet worden gelegd met de namen van de nabije Cattenberg (bij de Gestelse Stadspoort)¹⁶⁵ en de Kattenstraat (Bergstraat, 1550).

¹⁵⁵ Stadsplattegrond Eindhoven, 1860 en kaart kadastrale hermeting 1886.

¹⁵⁶ De nieuwe kerk van Mariënhege, *Meerijische Courant (M.C.)*, 29 februari 1896.

¹⁵⁷ RHCE, A.A. Eindhoven 1811-1914, inv. 1702, 13 juli 1887: brug tussen het Kanaal en de Kloosterdijk, idem bestek en voorwaarden voor een nieuwe brug tussen het kanaal en de Kloosterdijken (meervoud!) en idem 26 februari 1913: brug over de rivier de Dommel aan de Kloosterdreef.

¹⁵⁸ Stadsplattegrond Eindhoven, 1860.

¹⁵⁹ RHCE, A.A. Eindhoven 1437-1810, inv.nr. 2083, 14 verso, 1698/1700; voor meer informatie over de naam zie Melssen 2005, 37.

¹⁶⁰ RHCE, Eindhoven bevolkingsregister nr. 9, (1860-1880) fol. 304, 30 mei 1863.

¹⁶¹ De vermelding in het *Nieuws- en Advertentieblad voor het Arrondissement Eindhoven* van 29 september 1863 betreft de verkoop van paarden op de Bergen ter plaatse de Knip.

¹⁶² RHCE, M.C. ingezonden stuk, 5 februari 1887.

¹⁶³ RHCE, M.C., 1891, afschrift in RHCE, Collectie Van Poppel inv.nr. 43b, blz 46.

¹⁶⁴ Ad Otten, 'Préhistorie van de Eindhovense Emmasingel. Kateknip is van Katteklei', *'t Gruun Buukske* 22 (1993) 147-151.

¹⁶⁵ J.Th.M.Melssen, 'Oude Eindhovense huizen V', *'t Gruun Buukske* 14 (1985) 7.

In 1889 kreeg de weg de officiële naam Singel, maar die werd nauwelijks gebruikt. In 1891 heette de straat in de volksmond nog Knipstraat, maar toen enkele bewoners en daar gevestigde fabrikanten een jaar later in een verzoekschrift richtten aan het gemeentebestuur, gebruikten zij de naam Emmasingel.¹⁶⁶ Die naam was al in 1888 in de krant als mogelijkheid gesuggereerd, maar de gemeenteraad had een jaar later anders beslist. Ook in het adresboek uit 1910 wordt de straat Emmasingel genoemd, maar pas in 1920 werd die naam officieel vastgesteld.

Nieuwstraat (Nieuwstraat, 1865¹⁶⁷)

Zie Stationsweg (1863)

Stationsstraat (1866¹⁶⁸)

Zie Stationsweg (1863)

De Poort (1871¹⁶⁹)

In de Vrijstraat begon een particulier steegje dat aanvankelijk werd aangeduid als 't straetje tersijde de Vrijstraet'¹⁷⁰ of iets dergelijks. Ter verhoging van de veiligheid besloot het stadsbestuur in 1785 het straatje voortaan 's avonds met een poort af te sluiten.¹⁷¹ In 1871 werd het 'de Poort' genoemd. Toen de stad in 1898 ter gelegenheid van de kroning van koningin Wilhelmina was versierd, werd de naam veranderd in Wilhelminapoort. Bij de ingang hing toen een particulier naambordje. Dat was voor zover bekend het allereerste Eindhovense straatnaambordje. Dat het bij die eerste vermelding niet bleef, blijkt uit het onderzoek naar huurwoningen in 1905. Er werden toen ook formulieren ingevuld voor twee woningen 'in de Wilhelminapoort'.¹⁷² De naam is nooit officieel vastgesteld.

Nadat de gemeente het straatje in haar bezit had gekregen, kreeg het in 1969 de naam Vijksteeg. De oude naam Vijcstrate (1340) voor Vrijstraat had hier inspirerend gewerkt. Nadat het steegje was verbreed ging het in 2008 deel uitmaken van de Nieuwe Emmasingel. De naam Vijksteeg werd toen weer ingetrokken.

De annexatie in 1874

In 1874 annexeerde Eindhoven delen van Strijp, Tongelre en Woensel. Daar lagen enkele niet benaamde straten: de parallelwegen langs de spoorlijn en het plein voor het station, maar ook het zogenaamde Dommelstraatje (een verbinding tussen Vestdijk en Dommel. Zie Woensel, 1860) en de benaamde wegen naar het klooster Mariënhage en het kanaal, namelijk de Kloosterdijk (Woensel, 1710) en de Kanaalweg (Woensel, 1860).

Demerstraat (1874¹⁷³)

Zie Volderstraat (1400)

Stationsplein (1874¹⁷⁴)

De naam wordt voor het eerst genoemd in het Eindhovense bevolkingsregister na de annexatie van het Woenselse gebied en werd in 1889 vastgesteld voor het plein plus de parallelweg tot de overweg. In 1920 werd die bevestigd voor het plein.

St.-Thomasstraat (1876¹⁷⁵)

¹⁶⁶ RHCE, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 1637, 1 september 1892: 'Emmasingel voorheen genaamd de Knip'.

¹⁶⁷ RHCE, Collectie van Poppel, 43c, fol. 70 en *De Noord-Brabander*, 6 november 1865, bezoek Thorbecke aan Eindhoven. Het bericht over het bezoek op 6 november is twee dagen later in de krant te vinden.

¹⁶⁸ RHCE, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 41, fol. 210, 2 november 1866.

¹⁶⁹ RHCE, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 111, fol. 63 verso, 11 maart 1871.

¹⁷⁰ Bijvoorbeeld RHCE, R.A. Eindhoven inv.nr. 1628, 26 juni 1726.

¹⁷¹ Melssen 2005, 36.

¹⁷² RHCE, Archief Gezondheidscommissie Eindhoven, inv.nr. 305, 1 mei 1905.

¹⁷³ M.C. 18 april 1874, 3.

¹⁷⁴ RHCE, Eindhoven Bevolkingsregister nr. 9 (1860-1880) fol. 339, 22 oktober 1874.

¹⁷⁵ RHCE, Eindhoven Bevolkingsregister nr. 9 (1860-1880) fol. 287, 10 oktober 1876.

Aan de noordzijde van de Nieuwstraat lag een steegje dat St. Thomasstraat werd genoemd. Er stonden twee rijtjes van vijf arbeiderswoningen, die in 1876 waren gebouwd in opdracht van Thomas A. van Dijck, de directeur-eigenaar van timmerfabriek De Rietvink. De woningen sloten aan op twee panden aan de Nieuwstraat, die ook bij het complex hoorden. Na 1880 werden de woningen voor de gemeentelijke administratie geacht aan de Nieuwstraat te liggen. In de volksmond stond het nauwe steegje toen bekend onder de naam De Reet van Nette (omstreeks 1890). Deze naam verwees naar Antoinette Stumpers, waarmee Thomas van Dijck was getrouwd. Van de naam De Reet van Nette is uit de eigen tijd geen schriftelijke vermelding bekend. Volgens de heemkundige Karel Vermeeren heette het steegje eigenlijk Smelsteeg (zie direct onder De Reet van Nette, 1890), maar daarin vergiste hij zich. De straat heeft nooit een officiële naam gehad. De woningen werden verwoest bij het bombardement op 19 september 1944 en zijn niet meer opgebouwd.¹⁷⁶

Plekhoek (1878¹⁷⁷)

De Plekhoek was een straatje achter de huizen aan de noordzijde van het Stratumseind tussen de Dommel en de stadsgracht. De oorsprong van de naam is niet bekend; mogelijk duidde die op de onreinheid van de straat. Er stonden hier verschillende fabrieken, waaronder een leerlooierij. In 1889 werd de straat niet als openbare weg beschouwd en daarom werd de naam niet vastgesteld, dat gebeurde wel in 1920.

Verlengde Nieuwstraat (1879¹⁷⁸)

Na de annexatie in 1874 legde de gemeente Eindhoven een nieuwe weg aan naar de Dommel, die het bestaande Dommelstraatje (Woensel, 1860) kruiste. De nieuwe straat werd in de volksmond Verlengde Nieuwstraat, of Dode Nieuwstraat genoemd (1881). De eerste naam zal begrijpelijk zijn, de tweede duidde erop, dat de weg dood liep op de Dommel.

In 1885 stelt de gemeenteraad de naam Dommelstraat vast. Deze naam werd in 1889 en 1920 bevestigd.

Parallelweg (1879¹⁷⁹)

De parallelweg die vanaf de Woenselse overweg naar het station liep had aanvankelijk geen naam en werd in voorkomende gevallen omschreven als 'de weg van de Fellenoord naar het station' of iets dergelijks. Parallelweg is een soortnaam, die juist zoals in veel andere gemeenten ook hier een eigennaam werd. De naam werd voor het eerst gebruikt, toen in de gemeenteraad werd gesproken over het plaveien van de weg.

In 1889 kregen de straat en het plein samen de naam Stationsplein. In 1920 werd voor de straat de naam Parallelweg vastgesteld.

Dode Nieuwstraat (1881¹⁸⁰)

Zie Verlengde Nieuwstraat (1879)

Begijnhofstraat (1881¹⁸¹)

Zie Molenstraat (1428)

Willemstraat (1884¹⁸²)

De naam voor de nieuwe straat werd door de gemeenteraad vastgesteld. Met Willem werd koning Willem III bedoeld. Voor zover bekend is Willemstraat na Nieuwstraat (1866) de tweede officieel vastgestelde naam. De naam werd in 1889 en 1920 bevestigd.

¹⁷⁶ J.Th.M. Melssen, 'De Sint-Thomasstraat in Eindhoven', *'t Gruun Buukske* 16 (1987) 88-92.

¹⁷⁷ *M.C.*, advertentie Jean Bols, 11 mei 1878.

¹⁷⁸ RHCE, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 1636, 3 okt 1879.

¹⁷⁹ RHCE, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 45, 203r, 7 november 1879.

¹⁸⁰ Ingezonden stuk in de *M.C.* van 25 juni 1881.

¹⁸¹ RHCE, *M.C.* 12 maart 1881, advertentie slager M.F. van Bakel.

¹⁸² RHCE, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 47, fol. 17 verso, 6 juni 1884.

Dommelstraat (1885¹⁸³)

Zie Verlengde Nieuwstraat (1879¹⁸⁴)

St.-Annahof (St. Anna's hof, 1886¹⁸⁵)

In een tuin achter de woningen aan de Demer bouwde Antoon van Zeeland sr. in 1884/1885 een rijtje van tien woningen. Het hofje was zowel toegankelijk vanaf de Demer, als via een brugje over de stadsgracht vanaf de Vestdijk. In het bevolkingsregister van 1890 heette het St. Annahof. Er bestaat een verhaal dat Van Zeeland het hofje heeft genoemd naar zijn oudste dochter, die in 1872 in Stratum was geboren. Hiervoor is echter geen bewijs. De kans is minstens even groot, dat hij het straatje heeft genoemd naar zijn schoonmoeder, de koffiehuishoudster Anna Maria Bankers, die 20 november 1869 was overleden. Van Zeelands kinderen verkochten het hofje in 1909.¹⁸⁶ De huizen werden verwoest bij het bombardement van 6 december 1942 en zijn niet meer opgebouwd.

De naam is pas in 1920 vastgesteld en werd in 1949 weer ingetrokken. Als herinnering is op 1 oktober 1974 in de omgeving de naam Annahof vastgesteld.

Keizersgracht (1886¹⁸⁷)

Aanvankelijk maakte de weg deel uit van de Wal (1860). B & W stelden in 1889 dan ook voor om heel de weg vanaf de Vrijstraat tot de Dommel zo te noemen. De bewoners verzochten echter voor de straat tussen Vrijstraat en Kerkstraat de naam Keizersgracht vast te stellen en dat gebeurde. Volgens de traditie is de straat genoemd naar Driek van Mierlo, die zich keizer had geschoten van de ridderlijke Gilde van St. Sebastiaan en hier woonde.¹⁸⁸ H.J. van Mierlo exploiteerde de stoombootdiensten van Eindhoven op Amsterdam en Rotterdam. In 1920 werd de keuze bevestigd.

Paradijslaan (1887¹⁸⁹)

Zie Bleek(straat) (1542 en 1587)

Het reglement op openbare wegen en voetpaden

In 1874 stelden Provinciale Staten een nieuw reglement vast op de openbare wegen en voetpaden. Omdat de Minister de belangrijke gegevens van alle openbare wegen en paden op een uniforme manier wilde vastleggen, werden in het reglement leggers ingevoerd. In deze registers werd van elke weg de richting, de lengte en de breedte vastgelegd, evenals het voorkomen van bruggen en duikers, beplantingen, tolbomen e.d. Ook kon van elke weg het type worden aangegeven, dus of een weg een zandweg was, een keiweg of een weg die was verhard met grint. Altijd moesten de namen worden vermeld van het toezichthoudend bestuur en de onderhoudsplichtige. Die onderhoudsplichtigen konden particulieren zijn, want niet alle openbare wegen en paden waren eigendom van de overheid. In de leggers moesten de wegen met hun naam worden aangeduid, maar omdat veel wegen nog geen naam hadden, werd in de praktijk dikwijls volstaan met een omschrijving.

¹⁸³ RHCE, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 47, fol. 93, 6 maart 1885.

¹⁸⁴ RHCE, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 1636, 3 okt 1879.

¹⁸⁵ In augustus 1884 vroeg A.H. van Zeeland toestemming om in zijn tuin achter koffiehuis de Ekster enkele woonhuizen te mogen bouwen. De aanvrager stond bekend als A.H. van Zeeland sr., omdat hij nog een naamgenoot had. Senior was in Geldrop geboren in 1839, junior - de brouwer - twintig jaar later. Blijkbaar week Van Zeeland af van de eisen die de politieverordening stelde, want zijn verzoek om ontheffing werd aanvankelijk door de raad afgewezen, maar later kwamen de partijen toch nog tot overeenstemming. De oudste vermelding van de naam is te vinden op de kadasterkaart van 1886.

¹⁸⁶ RHCE, N.A. Eindhoven inv.nr. 785, nr. 421/435, 6 en 13 oktober 1909.

¹⁸⁷ RHCE, Kaart kadastrale hermeting 1886.

¹⁸⁸ M.C. 1891, afschrift in RHCE, Collectie Van Poppel, inv.nr. 43b, blz 47. Een bevestiging dat de naam aan een daar woonachtige schutterskoning te danken is, is te vinden in 'Groot Eindhovense Aspecten', Voor Vandaag en Morgen in *Eindhovens Dagblad (E.D.)*, 10 april 1937. Ook J.Th.M. Melssen schenkt in *De Ridderlijke Gilde van St. Sebastiaan te Eindhoven 1482-1982*. (Eindhoven, 1982) 28 uitvoerig aandacht aan Van Mierlo en de straatnaam.

¹⁸⁹ RHCE, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 1650, 3 juni 1887.

De provincie legde leggers aan van alle provinciale wegen, terwijl de gemeenten dat deden van overige openbare wegen en paden. De gemeentelijke leggers werden in duplo opge- maakt, waarvan er een ter goedkeuring naar het provinciebestuur werd gestuurd. Rijkswegen en 'ijzeren spoorwegen' waren van de registratie uitgezonderd.

Pas in 1887 kreeg landmeter en raadslid A. Borrenbergen van het gemeentebestuur de opdracht de Eindhovense legger aan te leggen. Het is niet duidelijk waarom de gemeente hier zo lang mee heeft gewacht. Misschien heeft zij eerst geprobeerd het werk in eigen huis te klaren, maar was zij daar niet in geslaagd.

Naar officiële namen

Intussen werden in steeds meer steden de namen van de belangrijkste straten officieel vastgesteld. Amsterdam had daarmee op het einde van de zestiende eeuw al een begin gemaakt, in 1844 volgde Den Haag, dicht bij huis Breda in 1873. Officiële namen waren duidelijk en de schrijfwijze werd uniform, zodat niet langer vergissingen konden ontstaan. Ook de Eindhovense gemeenteraad had te kennen gegeven de straatnamen te willen vaststellen en B & W besloten daarom de gelegenheid aan te grijpen en die wens te honoreren. In de Eindhovense legger zouden de straten worden aangeduid met een naam die door de raad was vastgesteld. Borrenbergen kreeg de opdracht hiervoor een voorstel op te stellen. Dat een officiële naamgeving langzamerhand ook dringend nodig was, bleek uit een artikel in de Meierijse Courant van 4 augustus 1888. Omdat niet steeds duidelijk zal zijn welke straten daarin werden bedoeld, geef ik tussen haakjes een nadere aanduiding.

DE BENAMING ONZER STRATEN¹⁹⁰

In de raadsvergadering van verleden Vrijdag interpelleerde de heer Vissers den voorzitter omtrent de benaming onzer straten en uit het ontvangen antwoord kunnen we afleiden, dat de verwarring welke ten dezen opzichte bestaat, weldra zal ophouden. De legger dezer gemeente is ter vervaardiging in handen gegeven van den heer Borrenbergen en zal nog in den loop dezer maand in gereedheid worden gebracht. Nu dus deze aangelegenheid nog slechts eene korte kwestie van tijd is wenschen wij eenige punten in overweging te geven, welke bij de definitieve vaststelling der benamingen onzer straten niet mogen over het hoofd gezien worden.

Wij stellen op den voorgrond de wenschelijkheid dat de oude benamingen, vooral wanneer deze iets karakteristieks uitdrukken, dat de moeite waard is in de herinnering te blijven voortleven, zoveel mogelijk behouden blijven; doch er dient eens voor goed te worden uitgemaakt hoe de benamingen zijn. En is dit geschied, dat men dan het publiek, zoals dit elders gebeurt, door naambordjes inlichte.

Den nieuwe toegangsweg van de Vrijstraat naar den overweg aan Fellenoord zouden wij noemen Emma Singel om zo een pendant te krijgen voor de Willemstraat, welke in de nabijheid ligt. Op die hoogte moet echter ook nog gedacht worden aan de Kateknip, die niet weggecijferd kan worden. Men zegge ons nu ook eens of Eindhoven een Keizersgracht of een Wal rijk is, eene Brouwerijstraat of eene Kattenstraat (twee namen voor de Bergstraat) of wij van eene Achterkerkstraat te spreken hebben dan wel van eene Torenstraat (twee namen voor de Kerkstraat) zoals wij onlangs nog in een officieel stuk zagen.

Men make een einde aan de verwarring, die er blijkt te bestaan omtrent de benaming van Smalle Haven of Achterstraat, Rozemarijnstraat (Jan van Lieshoutstraat) of Achterstraat Straatje ten Hagen of Kerkstraatje (eerste stuk Ten Hagestraat, nu Catharinaplein), Rechtestraat of Rechterstraat, die in de mond van 't publiek en zelfs in gedrukte stukken dikwijls met elkander verward worden.

---

¹⁹⁰ Dit krantenartikel uit 1888 werd eerder gepubliceerd in 't Gruun Buukske 6 (1977).

Wanneer men de verlenging wil aanduiden van den Wal of de Keizersgracht spreekt men, zelfs in den Raad der gemeente van het straatje achter het Brandspuithuisje. Wij achten die straat een beteren naam waardig, vooral wanneer wij het oog houden op de verbeteringen, die daar toch eenmaal zullen moeten uitgevoerd worden. En gaat men daar tot enen officieelen doop over, dat men er dan ook eventjes aan denke ons te verklaren, waar het zg. Begijnhof eindigt: of wij zo te noemen hebben den ganschen winkelhaak, welke van den weg naar den Overslag (ongeveer op de plaats van het huidige stadhuis) tot aan het Stratumseind loopt, dan wel slechts een gedeelte daarvan?

Bestaat de Begijnenstraat nog (Stratumseind tussen Kerkstraat en Begijnenhof) of is deze bij het Stratumseind ingelijfd? Wat is de Plekhoek? (Molenveld) Loopt die tot aan de Stratumseinde grensscheiding, of eindigt deze misschien bij de vorming van den winkelhaak, of weet men er nog iets beters of juisters op? Moeten wij bij eventueele gelegenheden schrijven Verhoevens Dwarsstraat, College, of Vlucht van Egypte? (verdwenen straatje ter hoogte van 't College). 't Is wel de moeite waard dit te vernemen. Eveneens mocht wel eens duidelijk aan gegeven worden, waar de Kloosterdijk (straat van Vestdijk naar Tramstraat?) begint en eindigt en waar de Kanaalstraat aan deze zijde aanvangt. De zoogenaamden Dijk (Vestdijk) zouden wij gaarne eene andere benaming zien geven. Wat zegt men b.v. van Wilhelmina Singel.

Weet men wel dat het straatje vanaf het huis des heeren Burgers (hoek Nieuwstraat-Vestdijk) tot aan den zoogenaamden Parallelweg (18 Septemberplein) nog niet officieel gedoopt is, en dat de Parallelweg, vergissen wij ons niet, zijne benaming ook nog slechts uit mond des volks ontvangen heeft? Zal de verlenging van dezen weg aan de andere zijde des Demers denzelfden naam krijgen of wil men hier de benaming Strijpsche weg (Mathildelaan) behouden? Men zegge het ons, opdat men wete waaraan zich te houden.

Indien men er dan nog aan denkt het publiek in te lichten omtrent Volderstraat (eerste deel Demer vanaf de Rechtestraat tot de toenmalige kruising met het riviertje de Gender) en Demer, indien men ons zegt of de benaming Volderstraat thans niet in het woord Demer is opgegaan, dan geloven wij dat de voornaamste moeilijkheden zullen opgelost zijn.

Deze aangelegenheid, die sommigen misschien als van minder belang zullen beschouwen, achten wij volkomen de aandacht onzer gemeenteraadsleden waardig, opdat de ingezetenen onzer stad zonder aarzelen zouden weten te verklaren in welke straat zij wonen, en het hangen van naambordjes zal de Eindhovenaren van groot gemak en voor de vreemdelingen een goede uitkomst zijn.

Eenigszins breedvoerig hebben wij deze zaak besproken, niet om te trachten eenigen druk op onze Vroede Vaders uit te oefenen, maar om hun een gemakkelijken leidraad aan te reiken door de verschillende gedeelten der stad, welke op eene benaming wachten of wel wier bestaande benaming, die niet duidelijk meer is, officieel behoort te worden vastgesteld.

Aldus het krantenbericht. In het stuk werden enkele namen genoemd die in dit overzicht nog niet aan de orde zijn gekomen en daarom hieronder volgen.

College (1888)

Aan het Stratumseind stond een huis dat vanouds het College heette. Het is niet bekend waar die naam op duidde. Achter het huis werd in de negentiende eeuw door de eigenaar een rijtje arbeiderswoningen gebouwd, dat via een gangetje vanaf het Stratumseind bereikbaar was. Het straatje kreeg ook al snel ook de naam College. Daarnaast werd het ook Verhoevens Dwarsstraat en Vlucht van Egypte genoemd. De eerste naam verwees naar bakker Verhoeven, die de eigenaar was van het straatje en van de huizen die er stonden. De betekenis van de tweede naam is onbekend. Woonde er wellicht ooit iemand die eerder in een woonwagen had gewoond? Zigeuners werden wel Egyptenaren genoemd en plaatsen waar zij zich vestigden konden daarom Egypte heten. Vanaf het einde van de negentiende eeuw

werden aan het straatje fabrieken gebouwd en later ook een patronaat en een school. In 1920 werd de naam 't College vastgesteld.

Brouwerijstraat (1888)
Zie Kattenstraat (1587)

Strijpseweg (Strijpsche Weg, 1888)

Sinds de aanleg van de spoorweg in 1866 liep aan de Eindhovense zijde vanaf de Woenselse overweg aan de Demer parallel aan de spoorlijn een zandweg naar Strijp. Na de annexatie in 1874 lag deze weg op Eindhovens gebied en vormde ze de enige rechtstreekse verbinding van Eindhoven met de buurgemeente. Bij de aanleg van de nieuwe weg naar Zeelst in 1879/1880 werd vanaf het Strijpse Schouwbroek behalve de nieuwe Willemstraat ook het tracé van de latere Gagelstraat en de aansluitende 'parallelweg naar Strijp' of 'Strijpseweg' (1888) bestraat.

Bij het vaststellen van de wegenlegger in 1889 besloot de raad om deze weg Spoorstraat te noemen. De aansluiting op Strijps gebied heette in 1912 Spoorlaan. Beide namen vervielen in 1920, toen de namen Parallelweg en Mathildelaan werden vastgesteld.

Verhoevens Dwarsstraat (1888)
Zie College (1888)

Vlucht van Egypte (1888)
Zie College (1888)

De wegenlegger

Borrenbergen had meer tijd nodig dan de krant in 1888 had verwacht. Dat kwam onder meer, omdat niet duidelijk was welke wegen openbaar waren en welke niet. Tot die laatste groep behoorden de Plekhoek en de H. Geeststraat, die eigendom waren van de eigenaars van de aanliggende woningen. Borrenbergen wilde beide toch in de legger opnemen, maar toen het concept ter inzage werd gelegd, maakten een aantal eigenaars bezwaar. Die bezwaren werden door de gemeente erkend, evenals het bezwaar van het R.K. Armenbestuur tegen het opnemen van het achterste deel van het Genderstraatje aan de Nieuwstraat.

In zijn voorstel voor de straatnaamgeving stelde Borrenbergen meestal namen voor die in de volksmond al bestonden. Soms had hij daarbij de keuze uit verschillende mogelijkheden. Op 1 maart 1889 werd zijn voorstel in de gemeenteraad besproken en tijdens de volgende vergadering, op 5 april, werden de besluiten genomen. Borrenbergen had voorgesteld om heel de straat vanaf de Vrijstraat tot de Dommel Wal te noemen, maar de raad stelde op verzoek van de bewoners voor het eerste deel de naam de naam Keizersgracht (1886) vast. Voor de straat die van de Jan van Lieshoutstraat naar de stadsgracht loopt stelde Borrenbergen Kanaalstraat voor, maar de raad gaf die de naam Kloosterdreef. Vermoedelijk bestonden ook hier beide namen al in de volksmond. Verder besloot de raad om de voorgestelde Kattenstraat in Bergstraat te veranderen en het Genderstraatje aan het Stratumseind bij de Smalle Haven te trekken. De straat die vanaf de rijksweg (Fellenoord-Demer) tot de grens met Strijp liep (de latere Parallelweg en een deel van de Mathildelaan dus) werd Spoorstraat genoemd en de weg die de Spoorstraat met de Willemstraat verbond (nu Emmasingel) Singel.¹⁹¹

Rijkswegen werden niet in de gemeentelijke leggers opgenomen, maar dat betekende natuurlijk niet dat er geen namen voor vastgesteld mochten worden. Borrenbergen had zich echter beperkt tot de straten in zijn legger en het gemeentebestuur kwam niet op het idee dat

---

¹⁹¹ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 48, fol. 129 en 133 verso, 1 maart en 5 april 1889.

het ook anders kon. De namen van de belangrijke Demer, Volderstraat, Rechtestraat, Begijnenstraat en Stratumseind behielden zo hun onofficiële status.

Nadat de legger door de raad was goedgekeurd, moest die nog door de provincie worden vastgesteld. Korte tijd later werd het reglement van 1874 herzien. Het gemeentebestuur kreeg zijn legger daardoor na enige tijd terug met het verzoek de opgave aan te passen aan de nieuwe regels. Op 6 november 1891 werd de bijgewerkte legger door de raad goedgekeurd. Toen de inhoud hierna opnieuw door de provincie werd beoordeeld, bleek dat de hoofdingenieur van de Provinciale Waterstaat bezwaren had tegen de opname van het Stationsplein en het ontbreken van de Plekhoek. Voor het ontbreken van het Plekhoek wist de gemeente goede redenen aan te voeren, maar het Stationsplein werd afgevoerd. Voor wegen naar spoorwegstations had de provincie in 1878 zelf al een legger aangelegd.¹⁹² Op 18 juli 1895 stelt de provincie de aangepaste legger tenslotte vast.

Voor de straatnaamgeving was dat laatste besluit niet van belang. De namen waren immers al op 5 april 1889 door de raad vastgesteld, want het geven van straatnamen was niet afhankelijk geweest van de provinciale goedkeuring. Hieronder volgen de vastgestelde namen, met soms daarbij ter verduidelijking een nadere aanduiding en de nieuwe naam die de straat in 1920 zou krijgen.

Begijnhof (van het Stratumseind naar de Wal; in 1920 Begijnenhof)
Bergstraat
Dommelstraat (vanaf het Stationsplein)
Dijk (in 1920 Vestdijk)
Genderstraatje (bij de Nieuwstraat)
Groote Berg (in de spelling van toen)
Kanaalstraat (van de Kloosterdreef tot de Dommel)
Keizersgracht
Kerkstraat
Kleine Berg
Kloosterdreef (van de Rozemarijnstraat tot de Dijk; in 1920 Ten Hagestraat)
Korenstraatje (in 1920 Jan van Hooffstraat)
Markt (incl. de Marktstraat)
Molenstraatje (in 1920 Molenstraat)
Nieuwstraat
Paradijslaan
Rozemarijnstraat (in 1920 Jan van Lieshoutstraat)
Singel (in 1920 Emmasingel)
Smalle Haven
Spoorstraat (in 1920 Parallelweg)
Stationsplein (incl. de latere Parallelweg tot de overweg)
Ten Hagestraat (van de Rechtestraat tot de Rozemarijnstraat)
Vrijstraat
Wal
Willemstraat.

Als een ingeburgerde straatnaam wordt gewijzigd, blijft die in de volksmond dikwijls nog lang bestaan. Het raadsbesluit betekende dan ook niet, dat de vervallen namen direct werden vergeten. In een Sinterklaasverhaaltje in de Meierijsche Courant van 3 december 1898 wordt het eerste deel van de Ten Hagestraat Betje Smitsstraat genoemd, naar ‘t Vuil Betje’, dat er een bakkerswinkel had.¹⁹³ Maar het lijkt onwaarschijnlijk, dat deze naam al eerder in de volksmond heeft bestaan; vermoedelijk is die voor de gelegenheid door de schrijver bedacht. Wel zouden de Eindhovenaren de korte poot van de Smalle Haven bij het Stratumseind nog

¹⁹² De provinciale legger van de wegen in de Gemeente Eindhoven was destijds in het bezit van het Streekarchief, maar schijnt daar bij de verhuizing naar de Raiffeisenstraat te zijn zoekgeraakt.

¹⁹³ Over Betje is meer te lezen in: Jan Spoorenberg, *De familie Spoorenberg uit Woensel* ('s-Hertogenbosch, 2005) 265-266.

lang Genderstraatje blijven noemen en zouden sommigen tot laat in de twintigste eeuw de naam Kattenstraat blijven gebruiken voor de Bergstraat.

Alles bijeen werden in 1889 twee nieuwe namen vastgesteld: Singel en Spoorstraat. Daarnaast werd de naam Bergstraat vastgesteld voor de verbinding tussen de Grote en de Kleine Berg. Deze naam bestond vermoedelijk al eerder in de volksmond, maar is in ons straatnamenboek voor deze straat nog niet aan bod gekomen.

Bergstraat (mogelijk een bestaande naam, 1889¹⁹⁴)
Zie Kattenstraat (1587) en Bergstraat (1550)

Singel (oude naam 1889¹⁹⁵)

Met de soortnaam 'singel' werd de weg langs de stadsgracht bedoeld. In 1820 werd de Vestdijk al 'Cingel of zogenaamde Dijk' genoemd (zie Woenselsedijk, 1621/1622). In 1889 werd door de gemeenteraad de naam Singel gegeven aan de latere Emmasingel, maar de nieuwe naam werd in de volksmond al snel door Emmasingel verdrongen (zie Knip, 1863).

Spoorstraat (1889¹⁹⁶)
Zie Strijpseweg (1888)

Nieuwe straatnamen in de volgende jaren

In 1886 had de Gemeente voor f 25,- de Molenstraat (1626) van het Rijk overgenomen.¹⁹⁷ Daardoor kon die in 1889 de naam Molenstraatje krijgen. In de jaren tot 1920 werden enkele straten die in 1889 nog in particulier bezit waren door de gemeente overgenomen en werden ook enkele nieuwe straten aangelegd. De overgenomen straten hadden meestal in de volksmond al een naam en die werd dan door de gemeente steeds zonder nadere discussie of besluit gehandhaafd. De straten werden ten onrechte niet in de wegenlegger opgenomen. Voor de nieuwe straten werden wel namen vastgesteld, maar ook deze straten werden niet in de legger opgenomen.¹⁹⁸ In deze periode ontstonden ten slotte nog enkele namen in de volksmond. Als een naam officieel werd vastgesteld, is dat hieronder vermeld.

Straat ten Hage (1890¹⁹⁹)
Zie Ten Hagestraat (1438)

Reet van Nette (ca. 1890²⁰⁰)
Zie St.Thomassteeg (1876)

Smelsteeg²⁰¹
Zie St.Thomassteeg (1876)

Knipstraat (1891²⁰²)
Zie Knip (1863)

¹⁹⁴ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 48, fol. 135 verso, 5 april 1889.

¹⁹⁵ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 48, fol. 135 verso, 5 april 1889.

¹⁹⁶ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 48, fol. 135 verso, 5 april 1889.

¹⁹⁷ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 1647.

¹⁹⁸ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 401, 42.

¹⁹⁹ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, Bevolkingsregister Eindhoven 1890-1900, nr. 21, fol. 92.

²⁰⁰ Volgens J.Th.M. Melssen werd de naam kort na 1890 al gebruikt.

²⁰¹ (K. Vermeeren,) 'Eindhoven 725 jaar stad', aflevering 'Nieuwstraat richting Markt (10)', *Oost-Brabant*, 30 september 1957.

²⁰² RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 48, 1 maart 1891, fol. 129 verso.

Emmasingel (1892²⁰³)

Zie Knip (1863)

Kloosterlaan (1893²⁰⁴)

Zie Kloosterdijk (1788/1789)

Kanaaldijk (1896²⁰⁵)

Zie Kloosterdijk (1788/1789)

Kikvorsenstraat (1896²⁰⁶)

Een naam voor de latere Tramstraat. De grond voor de straat was in februari 1892 door particulieren aan de gemeente afgestaan. Die had zich er toe verplicht om er voor 1 juni van dat jaar een aarden dijk op aan te leggen.²⁰⁷ De weg die werd aangelegd, werd in de volksmond al snel Straat zonder Naam (1896) of Kikvorsenstraat genoemd. Nadat al eerder vanuit de gemeenteraad op de vaststelling van een officiële naam was aangedrongen, stelde de raad kort voor de opening daar van het station van de Meierijsche Tramwegmaatschappij de naam Tramstraat vast (1897).

Straat zonder Naam (1896²⁰⁸)

Zie Kikvorsenstraat (1896)

Tramstraat (1897²⁰⁹)

Zie Kikvorsenstraat (1896)

Wilhelminapoort (1898²¹⁰)

Zie de Poort (1871)

Hoendermarkt (1900²¹¹)

Zie Markt (1386)

Heilige Geeststraat (bestaande naam, 1903)

Zie Goorstraat (1428)

Wilhelminaplein, St. Catharinastraat, Prins Hendrikstraat (1905²¹²)

De grond voor het plein en de twee straten werd samen met die voor de Burgemeester Smitsstraat op 30 november 1903 door de eigenaars aan de gemeente overgedragen. Die legde daarna de straten aan.²¹³ Toen B & W aan de gemeenteraad een voorstel deden voor de straatnamen, verklaarde het katholieke raadslid A. Raupp zich tegen de naam St. Catharinastraat. Hij meende dat protestantse en joodse ingezetenen daar aanstoot aan konden nemen en dat de raadsleden ook met hun belangen rekening moesten houden. Maar hij kreeg geen steun van de anderen. Ook raadslid Verhagen stond alleen. Hij wilde de naam Prins Hendrikstraat vervangen door Burgemeester Jozef Smitsstraat, naar burgemeester Smits jr. Bij de keuze tussen Jan Smitsstraat en Burgemeester Jan Smitsstraat (naar burgemeester Smits sr.) staakten de stemmen. In 1920 werden de vastgestelde namen bevestigd. Smits jr. zou in 1987 toch nog zijn straatnaam krijgen: Burgemeester Smits van Oyenstraat.

²⁰³ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 1637, brief 1 september 1892. De M.C. suggereerde al in 1888 aan de gemeenteraad om de straat Emmasingel te noemen.

²⁰⁴ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 1658, 2 maart 1893.

²⁰⁵ M.C., februari 1896, artikel Paterskerk.

²⁰⁶ P.K. 19 augustus 1896.

²⁰⁷ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 50, fol. 167 verso, 13 februari 1892.

²⁰⁸ M.C., 26 september 1896, 3e blad.

²⁰⁹ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 50, fol. 167 verso, 5 juni 1897.

²¹⁰ P.K. 3 september 1898.

²¹¹ Prentbriefkaart van de Hoendermarkt, uitgegeven door Wed. J.C. van Bree in 1900.

²¹² RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 55, 22, 14 januari 1905.

²¹³ P. Beekman e.a. *Wilhelminaplein in Eindhoven. Plein in uitvoering* (Eindhoven, 2004) 87.

Burgemeester Smitsstraat (1905²¹⁴)

Op de volgende vergadering besloot de raad alsnog tot deze naam. In 1920 werd die gewijzigd in Smitsstraat.

Luciferstraatje (1905²¹⁵)

Vermoedelijk in de jaren zeventig van de negentiende eeuw bouwde M.A.P. Hezemans achter de huizen aan de Grote Berg een blok van dertien arbeiderswoningen. In de jaren tachtig volgde D. van 't Hof met nog eens acht woningen. De huizen werden door de gemeente lange tijd genummerd aan de Grote Berg. Volgens een opgave uit 1920 zou deze situatie blijven bestaan tot in 1920 de naam Luciferstraat werd vastgesteld voor de latere Deken van Somerenstraat. Volgens dezelfde opgave zou de latere Don Boscostraat voor 1920 al wel Luciferstraat zijn genoemd; die naam werd in 1920 veranderd in Smederijstraat.²¹⁶ De naam Luciferstraat was ontleend aan de lucifersfabriek in de latere Don Boscostraat en werd in 1920 vastgesteld.

Visserstraatje (1907²¹⁷)

Zie Genderstraatje (1756)

Nieuwe Markt (1907²¹⁸)

Naam in de volksmond voor het Wilhelminaplein.

Parkstraat (1908²¹⁹)

Parkstraat was de officiële naam voor de nieuwe straat van de Vestdijk naar de Dommelstraat. Op 26 juni 1911 werd het 12½-jarig bestaan van de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank gevierd. Als blijk van waardering besloot de gemeenteraad enkele dagen daarvoor tijdens een geheime raadsvergadering om de Parkstraat, waar de bank is gevestigd, Raiffeisenstraat (1911) te noemen. De Duitser F.W. Raiffeisen (1818-1888) is de stichter van de naar hem genoemde banken. Zijn methode werd ook door de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank gevolgd.

Korte Dijk (1909²²⁰)

Zie Woenselsedijk (1760/1761)

Straatnamen in het Adresboek der gemeente Eindhoven uit 1910

In 1910 werd in Eindhoven een adresboek uitgegeven dat een overzicht geeft van zowel de vastgestelde als de niet-vastgestelde namen die in de stad voorkwamen. Opvallend is dat de officieel vastgestelde namen Genderstraatje en Korenstraatje ontbreken, dat de officiële naam Begijnhof al in Begijnenhof is gewijzigd en dat het Luciferstraatje al Luciferstraat wordt genoemd. Tenslotte bevestigt de lijst het bestaan van de niet officiële namen Emmasingel en St. Annahof. De genoemde straten waren:

Begijnenhof	Keizersgracht
Begijnenstraat	Kerkstraat
Bergstraat	Kleine Berg
Burgemeester Smitsstraat	Kloosterdreef
Demer	Luciferstraat
Dommelstraat	Markt
Dijk	Molenstraat

²¹⁴ RHCe, A.A. Eindhoven 1811-1920, inv.nr. 55, 37, 11 februari 1911.

²¹⁵ RHCe, Archief Gezondheidscommissie Eindhoven, inv.nr. 305, 18 april 1905.

²¹⁶ RHCe, A.A. Eindhoven 1920-1933, inv.nr. BF 1640.

²¹⁷ M.C. 2 april 1907.

²¹⁸ M.C. 22 augustus 1907, advertentie Jos Wijnhoven.

²¹⁹ RHCe, A.A. Eindhoven, 1811-1920, inv.nr. 58, 64, 7 maart 1908.

²²⁰ RHCe, N.A. Eindhoven, inv.nr. 785, nr. 421/435, 6 en 13 oktober 1909.

Emmasingel	Nieuwstraat
Groote Berg	Paradijslaan
Heilige Geeststraat	Parallelweg
Kanaalstraat	Parkstraat
Prins Hendrikstraat	Stratumseind
Rechtestraat	Ten Hagestraat
Rozemarijnstraat	Tramstraat
Smalle Haven	Volderstraat
Spoorstraat	Vrijstraat
St. Anna Hof	Wal
St. Catharinastraat	Wilhelminaplein
Stationsplein	Willemstraat

Raiffeisenstraat (1911²²¹)

Zie Parkstraat (1908)

Zwembadweg (1915²²²)

De weg leidde naar het zwembad, dat aanvankelijk in een afgesneden Dommelarm aan de Edenstraat lag, in het latere Anne Frankplantsoen. In 1920 werd het verplaatst naar de plek waar nu tussen de Jan Smitzlaan en de Dr. Schaepmanlaan een grasveld ligt. De Zwembadweg maakte eerder deel uit van de Paradijslaan. De naam werd pas in 1920 vastgesteld.

AFKORTINGEN

A.A.: Administratief archief.

fol.: folio.

Inv.nr.: Inventarisnummer.

M.C.: Meierijsche Courant.

P.K.: Peel- en Kempenbode.

R.A.: Rechterlijk Archief.

N.A.: Notarieel archief.

Melssen 1976: J.Th.M. Melssen, *Register van Eindhovense schepenakten van juli 1509-juli 1511*, Bijdragen tot de geschiedenis van Kempen- en Peelland, deel 1. (Eindhoven, 1976).

Melssen 1979: J.Th.M. Melssen, *Het register van de cijzen, die de heer van Cranendonk in Eindhoven ontving in de jaren 1590 tot 1640*, Bijdragen tot de geschiedenis van Kempen- en Peelland, deel 4. (Eindhoven, 1979).

Melssen 1994: J.Th.M. Melssen, 'De geschiedenis van het Heuvelterrein en het gebied ten oosten van de Markt vanaf de zestiende eeuw' in Nico Arts (red.) *Sporen onder de Kempische stad* (Eindhoven, 1994).

Melssen 2005: Eindhovense straat- en andere namen in *De Blauwe Heraut* IV (2005), 35.

RHCe: Regionaal Historisch Centrum Eindhoven.

S.A.H.: Stadsarchief 's-Hertogenbosch.

²²¹ RHCe, A.A. Eindhoven, 1811-1920, inv.nr. 66, 227, 24 juni 1911.

²²² *Eindhovens Dagblad*, 31 juli 1915, 3. Voor een beknopte geschiedenis van het eerste zwembad, zie J.Spoorenberg, 'De eerste Eindhovense bad- en zweminrichting 1884-1916', *'t Gruun Buukske* 16 (1986) 30.

INDEX OP DE EINDHOVENSE NAMEN TOT 1920

Achter de Kerk 1693
Achterkerk 1814
Achterkerkstraat 1830
Achterstraat 1433
Achterstraatje 1545
Aert Wernaertsstraatje 1590
Beestenmarkt 1621
Begijnenstraat 1500 en 1859
Begijnenstraatje 1493
Begijnhof 1731
Begijnhofstraat 1881
Begijnhofstraatje 1752
Bergstraat 1550 en 1889
Bleekstraatje 1587
Botermarkt 1694
Brouwerijstraat 1888
Burgemeester Smitsstraat 1905
College 1888
De Poort 1871
Demer 1654
Demerstraat 1874
Dode Nieuwstraat 1881
Dommelstraat 1885
Dommelstraatje (Woensel, 1860)
Emmasingel 1892
Garenmarkt 1606
Genderstraatje 1756
Gestelsestraat 1607/1608
Goorstraat 1428
Grote Berg 1752
Heerbaanstraat 1590
Heilige-Geeststraat 1903
Heilige-Geeststraatje 1731/1732
Heuvel 1411
Heuvelstraat 1414
Hoendermarkt 1900
Hofstraat 1699
Hoge Berg 1754
Hoge Vonder 1437
In den Hoek 1411
Kanaaldijk 1896
Kanaalstraat 1860
Kasteelstraat 1627
Kateknip of Knip 1863
Kattenstraat 1587
Kattenstraatje 1590
Keizersgracht 1886
Kerkstraat 1368 en 1842
Kerkstraatje 1818
Kikvorsenstraat 1896
Kleine Achterstraat 1584
Kleine Berg 1726
Kloosterdreef 1819
Kloosterdijk 1788/1789
Kloosterlaan 1893
Kloosterstraat 1543
Knip of Kateknip 1863
Knipstraat 1891
Korenmarkt 1570
Korenstraatje 1688
Korte Dijk 1909
Korte Goorstraat 1452
Korte Korenstraat 1723
Korte Steenweg 1479
Kortstraat 1422
Kruisstraat 1433
Lage Berg 1775/1779
Lange Dijk 1860
Lange Heerstraat 1570
Lange Steenweg 1610
Luciferstraatje 1905
Markt (Forum)1386
Marktstraat 1545
Molendijk 1450 en 1587
Molenstraat 1428
Molenstraatje 1626
Molenweg 1763
Nieuwe Markt 1907
Nieuwstraat 1865
Paardenmarkt 1677
Pad van de Wetering 1576
Paradijsdreef 1805
Paradijslaan 1887
Paradijsstraat 1753
Parallelweg 1879
Parkstraat 1908
Plekhoek 1878
Prins Hendrikstraat 1805
Putsteeg 1755
Raiffeisenstraat 1911
Rechte Achterstraat 1544
Rechte Steenweg 1587
Rechtestraat 1576
Reet van Nette 1890
Rozemarijnstraat 1548
Singel 1820 en 1889
Smal Havenstraatje 1827
Smalle Haven 1824
Smalle Havenstraat 1832
Smelsteeg na1890
Sporstraat 1889
St.-Annahof 1886
St.-Catharinastraat 1905
St.-Thomasstraat 1876

Stationsplein 1874
Stationsstraat 1866
Stationsweg 1863
Steenweg 1403
Stinkhoek 1797
Straat zonder Naam 1896
Straat ten Hage 1890
Straatje Bleek 1542
Straatje ten Hage 1860
Stratums Dijkje 1741
Stratumsedijk 1555/1556
Stratumseind 1713
Strijpseweg 1888
Ten Hagestraat 1438
Torenstraat 1588
Tramstraat 1897
Trui Moonenstraatje 1676

Veemarkt 1703
Veestraat 1720
Verhoevens Dwarsstraat 1888
Verlengde Nieuwstraat 1879
Vissersstraatje 1907
Vlasmarkt 1641
Vlucht van Egypte 1888
Volderseind 1573
Volderstraat 1400
Vrijstraat 1340
Wal 1860
Wilhelminaplein 1905
Wilhelminapoort 1898
Willemstraat 1884
Woensersedijk 1621/1622
Woenselseind 1676
Zwembadweg 1915